

REINTEGRACIJA ŽENA SILOVANIH ZA VRIJEME DOMOVINSKOG RATA U VUKOVARU: SOCIOLOŠKO ISTRAŽIVANJE

Maretić, Gorana

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:172:471207>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-03**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of humanities and social sciences](#)

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

DIPLOMSKI RAD

REINTEGRACIJA ŽENA SILOVANIH ZA VRIJEME DOMOVINSKOG
RATA U VUKOVARU: SOCIOLOŠKO ISTRAŽIVANJE

GORANA MARETIĆ

SPLIT, 2024.

ODSJEK ZA SOCIOLOGIJU
JEDNOPREDMETNI STUDIJ SOCIOLOGIJE
DRUŠTVENE PROMJENE

DIPLOMSKI RAD

REINTEGRACIJA ŽENA SILOVANIH ZA VRIJEME DOMOVINSKOG
RATA U VUKOVARU: SOCIOLOŠKO ISTRAŽIVANJE

MENTORICA:

izv. prof. dr. sc. Gorana Bandalović

STUDENTICA:

Gorana Maretić

Split, rujan 2024.

ZAHVALE

Teško je izreći prave riječi nakon samog završetka pisanja ovog rada. Sama ne bih uspjela, to je zasigurno.

Za početak, VELIKO HVALA mojoj mentorici izv. prof. dr. sc. Gorani Bandalović, koja me posljednjih 5 godina naučila mnogočemu, prihvatila svaku moju ideju i suludu misao, trpjela moju tvrdoglavost. Svojim savjetima, uputama, a i kritikama, uljepšala je i olakšala sve godine studiranja, a i samo pisanje ovog rada. Profesorice, HVALA VAM!

Isto tako, želim zahvaliti posebnim dvjema osobama, bez kojih ovo studiranje ne bi teklo ni upola glatko kao što je – Matei i Stani. Moj mali krug velikih ljudi, beskompromisan oslonac. Uz vas je svaka emocija značila još više – sav smijeh, suze, dobri i loši dani. Uz vas je svaki uspjeh bio još veći, a svaki neuspjeh se činio tako laganim. HVALA VAM što uz vas nikad nisam bila sama!

Nadalje, hvala mojoj životnoj prijateljici Iani koja je sa mnom učila za kolokvije, pomagala u pisanju seminara, trpjela moje prigovaranje, ali najviše joj hvala na čitanju i proučavanju Marxa – bez tebe ne bi bilo ni upola izdržljivo i ne bi prošlo ovako brzo. HVALA TI!

Hvala i svima koji su u posljednjih 5 godina prošli kroz moj život – zbog vas sam baš ovakva kakva jesam.

Posljednje hvala mojoj obitelji, mojim roditeljima, bratu i sestri, koji su me trpjeli uz sve trenutke histerije i ljutnje, suza i smijeha, korake pred odustajanjem zaustavili svojom podrškom i ljubavlju. Bez vas ne bi bilo ovoliko zadovoljstvo ovo završiti. HVALA VAM na svemu!

Sadržaj

1. UVOD.....	1
2. TEORIJSKI OKVIR RADA.....	2
2.1. Sociologija rata.....	2
2.2. Domovinski rat.....	3
2.2.1. Što je prethodilo Domovinskom ratu?.....	3
2.2.2. Tijek Domovinskog rata.....	4
2.2.3. Vukovar.....	5
2.2.4. Sjećanja na Domovinski rat.....	8
2.3. Ratni zločini u Domovinskom ratu.....	8
2.3.1. Pokolj/masakr.....	10
2.3.2. Silovanje.....	11
2.3.2.1. Silovanje kao zločin.....	11
2.3.2.2. Silovanje u Domovinskom ratu.....	13
2.3.3. Posljedice ratnih zločina.....	14
2.4. Ratni zakoni i suđenje nakon Domovinskog rata.....	14
2.4.1. Međunarodni kazneni sud za bivšu Jugoslaviju (MKSJ).....	14
2.4.2. Presude ratnim zločincima nakon rata.....	16
2.5. Žrtve Domovinskog rata.....	16
2.5.1. Djeca.....	16
2.5.2. Žene.....	18
2.6. Reintegracija u društvo.....	19
2.6.1. Udruga kao pomoć žrtvama u reintegraciji.....	19
2.6.1.1. Sunčica.....	19
3. METODOLOŠKI ASPEKTI RADA.....	21
3.1. Predmet istraživanja.....	21
3.2. Cilj istraživanja.....	21
3.3. Istraživačka pitanja.....	21
3.4. Sudionice istraživanja.....	22
3.5. Metoda istraživanja.....	22
3.6. Mjerni instrument.....	22
3.7. Postupak provedbe istraživanja.....	23
3.8. Etičko odobrenje.....	23
4. REZULTATI I RASPRAVA.....	24
4.1. Život prije rata.....	24

4.2.	Život za vrijeme rata.....	25
4.3.	Reintegracija u društvo.....	26
5.	ZAKLJUČAK.....	30
6.	LITERATURA.....	32
7.	PRILOZI.....	35
7.1.	Protokol polustrukturiranog intervjua.....	35
7.2.	Obrazac informiranog pristanka.....	37
7.3.	Transkripti intervjua.....	39
8.	ZAVRŠNI DIO RADA.....	48
8.1.	Sažetak.....	48
8.2.	Summary.....	49
8.3.	Bilješka o autorici.....	50

1. UVOD

Svaki rat obilježi društvo, područje na kojem se odvija, a tako i ratni zločini. Osim ubojstava, neljudskog i nemoralnog odnošenja prema civilima i žrtvama, genocida te raznih drugih zločina, silovanje je zločin koji uglavnom obuhvaća žene kao žrtve. Domovinski rat je nešto što je obilježilo Hrvatsku suvremenu povijest, ali posebice društvo. Žene koje su silovane u vrijeme trajanja Domovinskog rata, odnosno u razdoblju od 1991. godine do 1995. godine su jedne od najvećih žrtvi istog. Ipak, država im nije dala nikakvu pomoć niti priznanje. U ovom radu će se osvrnuti na Domovinski rat i ratne zločine koji su počinjeni nad žrtvama rata u Hrvatskoj. Isto tako, provodi se kvalitativno istraživanje kroz polustrukturirane intervjue sa ženama žrtvama silovanja u Domovinskom ratu. S njima će se razgovarati o njihovim iskustvima rata, a ponajviše o njihovoj reintegraciji u društvo.

U prvom dijelu rada se nalazi teorijski okvir koji obuhvaća definiranje sociologije rata, nešto o samom Domovinskom ratu i ratnim zločinima počinjenima u vrijeme istog te se iznosi ratni zakoni i suđenje počinjenih (ne)djela. Nadalje, pišemo o žrtvama Domovinskog rata te o reintegraciji u društvo.

Drugi dio rada tiče se metodologije, točnije metodoloških aspekata samog rada – predmeta istraživanja, ciljeva, istraživačkih pitanja, sudionica istraživanja, metode, mjernog instrumenta te postupka provedbe istraživanja.

Slijedeći, treći dio rada obuhvaća rezultate istraživanja dobivene analizom intervjua te zaključke dobivene na temelju same analize.

Potom, u četvrtom i petom dijelu rada slijede zaključak te popis literature korištene pri izradi ovog rada.

Šesti dio rada prikazuje priloge koji se odnose na protokol polustrukturiranog intervjua, obrazac suglasnosti za sudjelovanje i transkripte provedenih intervjua.

Na posljeticu se nalazi sažetak na hrvatskom i engleskom jeziku te bilješka o autorici.

2. TEORIJSKI OKVIR RADA

2.1. Sociologija rata

Sociologija rata je grana sociologije koja se bavi proučavanjem rata kao društvenog fenomena. Ova disciplina istražuje uzroke, dinamiku i posljedice ratnih sukoba, kao i društvene, političke i ekonomske faktore koji utječu na ratovanje. Mnogi autori su pisali o sociologiji rata. Neki od poznatih autora u ovoj oblasti su Randall Collins, Anthony Giddens, Michael Mann, Charles Tilly i Johan Galtung. Svaki od njih je dao svoj doprinos proučavanju sociologije rata iz različitih perspektiva.

Tako, primjerice, A. Giddens u svojoj knjizi „*The Nation-State and Violence: Volume Two of A Contemporary Critique of Historical Materialism*“ iz 1987. godine pruža dublji uvid u kompleksnu vezu između nacionalne države i nasilja. Istražuje različite aspekte nasilja unutar konteksta nacionalne države, analizirajući kako se nasilje manifestira unutar državnih granica te kako države koriste nasilje kao sredstvo za održavanje vlasti i ostvarivanje političkih ciljeva. Kroz kritički pristup historijskom materijalizmu, propituje tradicionalne teorije o državi i nasilju te nudi nove perspektive na njihovu međusobnu povezanost. Ujedno, pruža temeljnu analizu društvenih promjena i političkih procesa koji su oblikovali ulogu nasilja u suvremenom društvu (Giddens, 1987). Nadalje, R. Collins u svojoj knjizi „*Violence: A Micro-sociological Theory*“ pruža mikrosociološku perspektivu na nasilje. On istražuje kako se nasilje generira i širi na individualnoj i međusobnoj razini, te kako društveni kontekst utječe na nasilno ponašanje (Collins, 2009).

U suvremenoj sociologiji, o ratu i nasilju piše i bosansko-hercegovački sociolog Siniša Malešević u svojoj knjizi „*Sociologija rata i nasilja*“. Za početak, smatra da su mnogi autori koji su na samom začetku sociologije pisali o nasilju i ratu zanemareni te se gotovo i ne spominju u sociološkim udžbenicima, već se kao utemeljitelji sociološke misli spominju Marx, Weber i Durkheim. Odbojnost prema ratu i nasilju šire javnosti poslije Drugog svjetskog rata dijelili su i mnogi sociolozi te s tako „centar“ proučavanja premješta sa poligenije, kulturnih i bioloških razlika i rata na društvenu stratifikaciju, rodnu nejednakost, kulturu, racionalizaciju, sekularizaciju, urbanizaciju ili normativne sustave te je time porasla važnost klasičara poput Marxa, Webera i Durkheima (Malešević, 2010: 24-26). Konstatira da je suvremena sociologija rata i nasilja najuspješnija kada se može kreativno nadovezati na klasičnu društvenu misao (Malešević, 2010: 58). Isto tako, navodi da unutar sociobiologije postoji niz različitih stajališta,

ipak, sva se slažu u tome da je rat, kao i drugi oblici životinjske agresije, univerzalan i pretežno proizvod bioloških procesa (Malešević, 2010: 62).

2.2. Domovinski rat

„Agresijom će se smatrati svaki akt sile koji pogađa cjelovitost i nepovredivost teritorija, odnosno političku neovisnost druge visoke ugovorne strane, čak i kad bi bio počinjen bez objave rata i kad bi se nijekalo to njegovo obilježja.“ (Sukijasović prema Degan, 2011: 240).

Domovinski rat se može smatrati prijelomnom točkom hrvatske povijesti, ali i zajedničkim nacionalnim iskustvom. Zbog toga je on duboko upisan i ugrađen u individualna i kolektivna sjećanja ljudi, a samim tim je strukturni i trajni faktor individualnih i kolektivnih identiteta koji su se konstruirali u odnosu na njega (Benčić, 2017: 342).

2.2.1. Što je prethodilo Domovinskom ratu?

Kasnih 80-ih godina 20. stoljeća dolazi do velikih društvenih i ekonomskih promjena u Istočnoj Europi, a one dovode do početka krize u bivšoj Jugoslaviji. Održani su prvi višestranački izbori, a na vlast u Hrvatskoj su došle nekomunističke stranke koje su isticale programe nacionalne interese i programe budućeg osamostaljenja. Naravno, Srbijanskom vodstvu nije odgovarao takav razvoj situacije te je nakon toga pokrenuta žestoka medijska kampanja protiv Hrvatske, a sve s ciljem pobune Srba u Hrvatskoj i njihovog napada „iznutra“. Do izbijanja pobune, koju se kolokvijalno naziva „balvan revolucija“, dolazi 17. kolovoza 1990. godine. Tada je krenulo i sa subverzivno-terorističkim aktivnostima poput noćnog pucanja rafala, izazivanje eksplozija, pucanje po obiteljskim kućama, miniranje okoline i mnogim drugim. To je dovelo i do porasta nesigurnosti na tim područjima, u ljude se počeo uvlačiti strah, napuštali su svoje domove, a oni koji su ostali, bivali su odsječeni od slobodnog dijela Hrvatske te su postali taoci neprijatelja, izloženi raznim zločinima. Cilj svega toga je bilo rastrojavanje hrvatskog gospodarstva, izazivanje nepovjerenja građana u novu hrvatsku vlast, učiniti je nemoćnom i nesposobnom u zaštiti svojih građana, destabilizaciju hrvatske vlasti, a u konačnici i eliminaciju. S obzirom da tijekom pobune nije išao kako je planirano, Jugoslavenska narodna armija (JNA) se morala sve više uključivati te je time jasno dala do znanja da je na strani srbijanske države i vojske. Srbijanski civili, ali i vojni agenti su svakodnevno provocirali sukobe, na što je odgovarala hrvatska strana, nakon čega bi se uključila JNA s jakim oklopno-mehaniziranim snagama pod izlikom osiguravanja sukoba, a zapravo je značilo osiguravanje granica na određenim područjima (npr. Plitvička jezera). Takve aktivnosti su se nastavile sve

do ljeta 1991. godine kada se JNA otvoreno uključila u agresiju (Obradović i Poljak, 2010: 487-488).

2.2.2. Tijek Domovinskog rata

Agresorska vojska je, kao što je već navedeno, krenula sa sukobima već krajem 80-ih godina. Iako se sam početak samog rata ne zna precizno, postoje neki kronološki važni događaji koji su se događali na samom početku (Obradović i Poljak, 2010: 488-489):

17.08.1990. početak srpske pobune

31.03.1991. akcija na Plitvičkim jezerima, pogibija Josipa Jovića (službena prva žrtva Domovinskog rata) i 13 ranjenih policajaca

02.05.1991. masakr 12 redarstvenika u Borovu selu

25.06.1991. proglašenje samostalnosti i suverenosti Republike Hrvatske

07.07.1991. JNA topništvom gađa civilne ciljeve u Osijeku, čime se uključuje u oružani sukob

25.07.1991. JNA topništvom iz Srbije gađa hrvatski grad Erdut

08.10.1991. proglašenje neovisnosti Republike Hrvatske.

Tako, primjerice, Carla del Ponte, bivša glavna tužiteljica Haškog suda, u svojim optužnicama navodi datum 08.10.1991. kao početak Domovinskog rata (Obradović i Poljak, 2010: 489). Ipak, početak je bilo 31.03.1991. godine koji je obilježila pogibija Josipa Jovića, a kraj je nastupio početkom kolovoza 1995. godine, odnosno oslobodilačkom akcijom *Oluja* kojom se oslobodio najveći dio okupiranog teritorija.

Ipak, krenimo od samog početka. Oružanom agresijom na Hrvatsku je srbijanska elita, kako politička, tako i vojna, crkvena te intelektualna, nastojala ostvariti dvostoljetni velikosrpski cilj – povezati „sve srpske zemlje“ i stvoriti veliku srpsku državu. To potvrđuju riječi tadašnjeg srpskog političara Vojislava Šešelja: „Srpska radikalna stranka i Srpski četnički pokret smatraju da u granice te slobodne i nezavisne srpske države treba da uđu, pored današnje, sužene srpske federalne jedinice i srpska Makedonija, srpska Crna Gora, srpska Bosna i Hercegovina, Dubrovnik, srpska Dalmacija, srpska Lika, Banija i Kordun, srpska Slavonija i Baranja. Mi smatramo da su zapadne granice srpske države omeđene linijom Karlobag-Ogulin-Karlovac-Virovitica“. Drugim riječima, srpsko vodstvo je odlučilo preuzeti nadzor nad dijelovima hrvatskog teritorija (Živić, 2005: 120).

Dakle, tijekom ljetnih mjeseci 1990. godine, uz potporu srbijanskog političkog vodstva iz Beograda, hrvatski srbi su započeli s neposrednim pripremama za rat. Tako su u Srbu 25.07. osnovali takozvano Srpsko nacionalno vijeće koje je donijelo „Deklaraciju o suverenosti i

autonomnosti srpskog naroda“. Iz policijskih postaja u Kninu, Benkovcu, Obrovcu je oteto naoružanje te su se blokirale cestovne i željezničke prometnice u Lici i dijelu sjeverne Dalmacije (već spomenuta „balvan revolucija“). Nadalje, 17.08. je osnovan Savjet narodnog otpora, a Srpsko nacionalno vijeće 30.09. proglašava „srpsku autonomiju“, takozvanu SAO Krajinu. „Odluka“ Srpskog nacionalnog vijeća o razdruživanju od Republike Hrvatske je usvojena 28.02.1991. godine (Živić, 2005: 124).

Ratni zločini, ubojstva, genocidi, masakri, masovna silovanja, trajali su godinama. Kraj Domovinskog rata označava vojno-redarstvena operacija Oluja koja je trajala od 4. kolovoza do 7. kolovoza 1995. godine u kojoj su, uz Operaciju Bljesak, Hrvatska vojska i policija oslobodile okupirana područja Republike Hrvatske. Operacijom „Oluja“ je vraćen cijeli okupirani teritorij, osim istočne Slavonije, no pobjedom u Oluji je Hrvatska stvorila uvjete u kojima je započeo proces mirne reintegracije Hrvatskog Podunavlja, u siječnju 1996. godine.

Nakon završetka procesa mirne reintegracije 15.01.1998. godine, dolazi do masovnog povratka prognanog stanovništva u gradove i područja s kojeg su prognani, a u nadolazećim godinama su kulturom sjećanja prevladali težnja za jasnim razlikovanjem agresora i žrtva te imperativ za kažnjavanjem počinitelja zločina (Žanić i Živić, 2016: 254-255).

2.2.3. Vukovar

„A grad, za nj ne brinite, on je sve vrijeme bio u vama. Samo skriven. Da ga krvnik ne nađe. Grad – to ste vi.“ – Siniša Glavašević, Vukovar, 18. studenog 1991.

Vukovar je simbol Domovinskog rata, otpora, hrabrosti, snage, ali i žrtve. Stojeći gotovo na samoj granici sa Republikom Srbijom, pretrpio je najveću štetu za vrijeme Domovinskog rata. O njemu je najviše pisao i govorio novinar Hrvatskog radija Siniša Glavašević. Ipak, mnogi znanstvenici, a ponajviše branitelji i ratnici su pisali o Vukovaru i o onome što se tamo događalo. Jedan od njih je i zapovjednik 204. vukovarske brigade, Mile Dedaković – Jastreb.

Generalštab JNA je u svojim vojnim operacijama u Hrvatskoj, Vukovar vidio kao marginalno mjesto, a za njegovo osvajanje planiran je tek jedan dan, jer se vjerovalo da ne postoje znatne vojne i policijske snage koje bi mogle zaustaviti silnu tehniku i ljudstvo JNA te četnike i srpske rezerviste. Nakon propalog prvotnog plana koji je započeo 24. kolovoza, 1991. godine, druga faza takozvane „Operacije Vukovar“ je trebala trajati sedam dana. Tada je započelo nemilosrdno razaranje grada i ubijanje njegovih stanovnika sa svih položaja i sa distance. Već do 14. rujna sve se činilo normalnim za vukovarske razmjere – gradom su odjekivale eksplozije granata, no oko 14 sati započinje napad koji, svi koji su preživjeli

Vukovar, opisuju kao trenutak „kad su se otvorili i nebo i zemlja“. Ispaljivanje smrtonosnih projektila, zrakoplovi koji su izbacivali kasetne bombe, takozvane krmače i aerosolne bombe. Nedugo nakon početka razaranja grada tog dana, pješadija ulazi u grad a sa njima i tenkovi. S obzirom na plan Generalštaba o osvajanju Vukovara u 7 dana, nije im išlo. Naime, već treći dan napada su snage JNA izgubile jedan zrakoplov, više od trideset oklopnjaka i oko pet stotina vojnika. Posljednji pokušaj izvršavanja sedmodnevnog plan neslavno završava 19. rujna kada je završen veliki napad na Trpinjsku cestu. Iako su u napad bili uključeni i zrakoplovi JNA koji su bombardirali i grad i položaje branitelja, tenkovi i pješništvo na Trpinjskoj cesti su bili prisiljeni na povlačenje. JNA je shvatila da sljedeći napad na Vukovar mora bolje isplanirati te su napadali sela oko samog grada kako bi u istima postavili svoje „baze“. Paket-radio je bila jedina veza koja se nije mogla prisluškivati, te čak i onda kada su svi otišli u proboj ta je veza nastavljala raditi. Ipak, kada je i ta posljednja veza utihnula, bio je to i kraj obrane Vukovara. U Vukovar su krajem rujna stigli borci HOS-a, kao ispomoć vukovarskim obrambenim snagama. Tih se dana moglo jako puno čuti o njima: da su prošli obuku sličnu onoj u Legiji, da su najbolje opremljena jedinica u Hrvatskoj, da su strojevi za ubijanje, da neće stati kad jednom krenu i mnoge druge priče. Njih je u Vukovar stiglo 58, 25 ih nema više, a 26 ih je lakše ili teže ozlijeđeno. Prva skupina, njih 39, je stigla u Vukovar, a sa njima i 25-godišnji dragovoljac, Francuz Jean Michael Nicolier. Druga skupina je stigla u Bogdanovce, te tamo i ostala, a treća skupina je došla u Vukovar u noći sa 29. na 30. rujna. Prva i treća skupina su stigle u grad dobro opremljene, dok je drugoj skupini obećavano oružje, no do njega su došli tek kada su ga oteli četnicima nakon prvog sukoba s njima. Kao zapovjednik vukovarske brigade i obrane grada Vukovara, Jastrebović je HOS-ovce poslao na Sajmište, koje je u tom trenutku bilo najteži dio bojišnice. S obzirom da se stanje na širem području Vukovara pogoršavalo, Jastrebović je HOS-ovce poslao u Bogdanovce, gdje su odigrali važnu ulogu u samoj obrani. Oni koji su ostali u Vukovaru, bili su na Sajmištu, ali i u Borovom Naselju. Kada je postalo jasno da se grad više nema s čim obraniti, preostali HOS-ovci su se odlučili na proboj sa još 25 vojnih policajaca, a potom su se u Vinkovcima pridružili ostalima. Oko Vukovara je 1. listopada 1991. godine zatvoren i posljednji, treći obruč, te je grad u potpunosti bio blokiran, a pomoć je dobivao putem humanitarnih konvoja koji su, nažalost, više puta bili zaustavljeni. Bitke koje su se vodile u Vukovaru od sredine listopada 1991. godine pa sve do trenutka kada je obrana grada posustala, ubrajaju se u najteže i najkrvavije Domovinskog rata. Agresori su otkrili mogućnost probijanja obrambene crte na Lušcu i silosu „Dunav“ te presijecanje hrvatske obrane na dva dijela. Gotovo tjedan dana ranije, hrvatski izviđači su primijetili skupinu visokih oficira JNA kako promatraju to područje, a 16. listopada je svima postalo jasno zašto. To jutro započeo je opći napad na grad

– svi položaji su bili zasuti tonama čelika i baruta. Neprijateljska pješadija se približila obrambenim linijama Vukovara na svega 10 metara, s drugih strana su ulazili tenkovi. Obranom Borovog Naselja zapovijedao je Blago Zadro, a pod njegovim vodstvom na Trpinjskoj cesti zaustavljena je oklopna sila JNA i uništeno na desetke tenkova i oklopnih transportera – zbog čega je ona nazvana „Groblje tenkova“. Poginuo je tog kobnog 16. listopada, kada je sa još nekoliko ljudi krenuo prema Vinogradskoj, te upao u zamku neprijatelja koji su se predstavili kao suborci. Obrana Vukovara je pala 17. studenog 1991. godine, kada su branitelji shvatili da nema mogućnosti da se grad održi. Tog jutra, neki su se još borili, neki su čekali rezultate pregovora s JNA, neki su se pripremali na izlazak iz grada. Te noći, svojim kolegama s Hrvatskog radio Vukovara, Vesna Vuković i Siniša Glavašević su obznanili da obrane više neće biti te da će se pokušati proboj. Odluka je bila individualna, opcije su bile ići u proboj ili ostati u Vukovaru – obje su bile jednako rizične. Tu večer je započelo i okupljanje grupe koja će izaći iz grada, a tijekom puta su u više navrata upali u neprijateljsku vatru, te su nakon 24 sata napokon stigli u Vinkovce. Sutradan ujutro, sastali su se vukovarski pregovarači sa pregovaračima agresora, predstavnicima JNA i Crvenog križa te stranim medijima. Vukovarci su tražili da se prilikom predaje formiraju dvije kolone, prva sa civilima, a druga kolona boraca – nije se smjelo dovesti do mogućnosti da JNA zarobi borce, a potom napadne civile. Ipak, mnogi su branitelji bili zarobljeni te su odvedeni u hangar na Ovčari. Tada ih nitko nije dirao, tek tu i tamo koja uvreda i prijetnja od strane četnika. Sutradan ujutro, po njih su stigli autobusi koji su krenuli prema Sremskoj Mitrovici. U Borovom naselju, predaja je započela dva dana kasnije – iz „Borovo Commercea“ izlazili su, redosljedom, majke s djecom, muškarci i žene, pokretni ranjenici, a potom nepokretni ranjenici i bolesnici. Svi oni koji su se predali u Borovom Naselju, shvatili su da se ne radi o korektnoj vojničkoj predaji kada su stigli do Bogojevskog mosta gdje su dočekani od strane jugovojske, pješništva, te oklopne postrojbe. Vukovar je pao 18. studenog 1991. godine, a ono što se događalo nakon toga je posebna vrsta „pakla“ za zarobljenike. Mnogi su odvedeni na Ovčaru i tamo zvjerski pogubljeni, a oni koji su završili u Sremskoj Mitrovici su isto tako mučeni i ubijani (Dedaković, Mirković-Nađ i Runtić, 2000: 87-316).

U Vukovaru, agresorima ništa nije bilo sveto. Uništavali su zgrade, bolnicu, crkve, pa čak i onu pravoslavnu. Ipak, priča o Vukovaru je znatno duža, ali ono što su prošli branitelji i civili ne stane u sve riječi ovog svijeta.

„Netko je dirao moje parkove, klupe na kojima su još urezana vaša imena, sjenu u kojoj ste istodobno i dali, i primili prvi poljubac – netko je jednostavno sve ukrao jer, kako objasniti da ni Sjene nema?“ – Siniša Glavašević, Vukovar, 18. studenog 1991.

2.2.4. Sjećanja na Domovinski rat

Kao što je već navedeno, Domovinski rat je središnji događaj kada je u pitanju stvaranje Hrvatske države i nacionalnog identiteta. Kao takav, on je glavni faktor kolektivnog sjećanja hrvatskog naroda te je odredio, a i nastavlja određivati smjer hrvatske nacije. Domovinski rat je živo zapamćen, različito pamćen, a u javnom prostoru često i manipuliran i instrumentaliziran u različitim sjećanjima, kod različitih aktera (Benčić Kužnar, 2021:33-34).

Kolektivna sjećanja nastaju kao zajednička, dijeljena sjećanja ljudi na važne izrazito pozitivne ili izrazito negativne, neočekivane događaje. S obzirom da zahvaćaju velik broj ljudi, snažno su vezana za nastanak društvenog/kolektivnog identiteta te nužno dovode do promjene institucija, vrijednosti i uvjerenja (Olick i Robbins, 1998; Paez i Liu, 2011a prema Benčić Kužnar, 2021: 34). Isto tako, po Brubakerovoj definiciji, kolektivna sjećanja su dinamičke i promjenjive strukture značenja (Brubaker prema Benčić Kužnar, 2021: 34). Sjećanja različitih društvenih aktera na iste događaje su često sukobljena i kontradiktorna pa oni kontinuirano ulaze u borbu oko značenja istih, odnosno podrazumijevaju da različite grupe ulaze u borbu s elitama i državnim vlastima kako bi održale kontrolu nad razumijevanjem prošlosti (Wertsch i Roediger prema Benčić Kužnar, 2021: 34). Assmann kolektivna sjećanja dijeli na kulturna i komunikacijska sjećanja. Kulturna sjećanja objašnjava kao kolektivna sjećanja koja dijele znanja o prošlosti i u konstantnom su procesu pregovaranja o prošlim događajima te imaju zadatak istražiti međuodnos komunikacijskih (neformalnih) sjećanja i institucionalnih (formalnih i službenih) sjećanja koja postaju kultura sjećanja. Komunikacijska sjećanja su dio kolektivnih sjećanja te ih prenosi i dijeli određena društvena grupa koju obilježavaju osobna interakcija i zajednička sjećanja, te se stoga prenose verbalnom komunikacijom u rasponu od 80 do 100 godina, odnosno u rasponu od 3 do 4 generacije (Assmann prema Benčić Kužnar, 2021: 35-36).

2.3. Ratni zločini u Domovinskom ratu

Prema Međunarodnom sudu u Haagu, koji je zapravo zasjedao u Nürnbergu u Njemačkoj u razdoblju između 20. studenoga 1945. i 30. kolovoza 1946. godine, ratni zločini uključuju kršenje zakona i običaja rata. Navedena kršenja uključuju, ali se na njih ne ograničavaju: ubojstvo, zlostavljanje ili deportacija na robovski rad ili u bilo koju drugu svrhu civilnog

stanovništva okupiranog područja ili na okupiranom području, ubojstvo ili zlostavljanje ratnih zarobljenika ili osoba na moru, ubijanje talaca, pljačkanje javne ili privatne imovine, obijesno razaranje gradova, mjesta ili sela te neopravdano pustošenje vojnom opremom (Degan, 2011: 263).

Takozvano obično kazneno djelo postaje zločinom protiv čovječnosti kada je napad usmjeren protiv civilnog stanovništva i kada isti čini politika nekog entiteta. Iako je pojam zločina protiv čovječnosti isprva korišten kao oznaka za zločine koji su počinjeni pod okriljem države, koji su time predstavljali svojevrsan izraz kriminalne suverenosti, rat u bivšoj Jugoslaviji pokazao je da atmosfere i uvjete za počinjenje istog mogu stvoriti i druge tvorevine poput paradržave (Munivrana Vajda i Namačinski, 2016: 143).

Nadalje, važno je istaknuti što razlikuje „obični“ zločin i međunarodni zločin. Smeulers tako ističe dva obilježja međunarodnih zločina: oni su iskaz kolektivnog nasilja i oni su zločin iz poslušnosti. Drugo obilježje je ključno za razlikovanje međunarodnog zločina od kolektivnog nasilja, jer počinitelji međunarodnog zločina postupaju u okviru specifičnog političkog, ideološkog i institucionalnog konteksta koji sankcionira i legitimira nasilje (Smeulers prema Munivrana Vajda i Namačinski, 2016: 145).

Terorizam se definira kao namjerna upotreba nasilja ili prijetnji nasiljem protiv nedužnih osoba, s ciljem da se neke druge osobe zastraše i na taj način prisile da učine nešto što inače ne bi učinile (Primorac prema Obradović i Poljak, 2010: 490). Terorizam se po definiciji razlikuje od ratnog terorizma koji podrazumijeva sve oblike kriminalnih događanja i ponašanja koji su poduzeti u svrhu zastrašivanja i protjerivanja civila i drugih osoba koje žive ili borave na teritoriju zahvaćenom ratom i ratnim operacijama, odnosno širem prostoru države za vrijeme izloženosti ratnog djelovanja. Nadalje, svako razaranje i uništavanje materijalnih dobara ili uništavanje duhovnih, kulturnih i povijesnih vrijednosti predstavlja i zločin protiv čovječnosti, ali i ratni teroristički čin. S obzirom da su se određeni činovi događali na mjestima neophodnima za svakodnevni život, u blizini crkvenih i kulturnih obilježja te da su se isti pokušavali uništiti i srušiti kako bi se eliminiralo kulturno nasljeđe i iskorijenila određena etnička skupina na tim prostorima, jasno je zašto se za to koristi termin – etnocid (Obradović i Poljak, 2010: 490-501).

Kako je već navedeno, Hrvatska i njen narod su od početaka izloženi terorističkim napadima i djelovanju koje je nastavljeno tijekom čitavog rata. Sve je započeo napadom srpskih pobunjenika na hrvatske civile i policajce, a kasnije se nastavilo u oblicima raznih ratnih zločina (Obradović i Poljak, 2010: 489) :

31.03.1991. Plitvička jezera, „krvavi Uskrs“, Josip Jović i 13 ranjenih policajaca
02.05.1991. Borovo selo, ubijeno 12 policajaca, 21 ranjeni
06.07.1991. Čelije, spaljeno selo, prvi masovni zločin nad civilima
25.07.1991. Erdut, ubijeno 9, a ranjeno 11 gardista s teritorija Srbije
26.07.1991. Struga, masakrirano 10 policajaca i 17 civila
01.08.1991. Dalj, ubijena 22 policajca, a 50 civila ranjeno
19.08.1991. Zagreb, minirano židovsko groblje i općina
08.09.1991. Kusonje, zarobljeno i ubijeno 18 pričuvnih policajaca
1991./1992. Osijek, ubijeno 37 civila
15.10.1991. Baćin, ubijeno 56 civila
18.10.1991. Dalj, 80 mještana natjerano u minsko polje
10.1991. Četekovci, ubijena 22 policajca i civila
12.11.1991. Saborsko, ubijena 34 civila
17.11.1991. Škabrnja, ubijena 44 civila
21.11.1991. Ovčara, ubijena 264 ranjenika
06.12.1991. Dubrovnik, topnički napad na grad, 22 poginula civila
14.12.1991. Voćin, ubijeno 45 civila
01.05.1992. Zagreb, minirana zgrada pored Veleposlanstva SAD-a
02.05.1995. Zagreb, raketni napad, ubijeno 6 civila i preko 200 ranjenih.

2.3.1. Pokolj/masakr

U prethodnom poglavlju su navedeni razni ratni zločini počinjeni nad hrvatskim civilima i stanovništvom Republike Hrvatske. Naime, srpska strana je na svojim sastancima potpirivala sukobe, a jedan od takvih sastanaka se odvio u selu Jagodnjak u Baranji, 21. travnja 1991. godine kada Milan Paroški daje do znanja okupljenoj masi da je slavonsko i srijemsko područje srpsko te ih time potiče na nekakve reakcije. Nedugo nakon toga, točnije u noći sa 1. na 2. svibnja 1991. godine izvršen je prvi masakr nad Hrvatima i to nad dvanaest hrvatskih policajaca koji su napadnuti iz zasjede u Borovu selu, nedaleko od Vukovara. Napad je predvodio Vukašin Šoškočanin, a nakon nekoliko sati je poslana JNA kojoj je zadatak bio osigurati granicu između pobunjenih Srba i hrvatskih policajaca (Nazor i Pušek, 2018: 85).

Ovakvim djelovanjima srpska strana je jasno prikazivala što će se dogoditi na svim onim područjima Republike Hrvatske gdje Srbi čine većinu. Nažalost, ovim događajem nije završio srpski pokolj nad hrvatskim policajcima – već istog dana dogodilo se još jedno ubojstvo u mjestu Polači u blizini Zadra, u kojem je također živjelo većinski srpsko stanovništvo. U jednoj

od ophodnja hrvatske policije kroz područje sela smrtno je ranjen pripadnik zadarske specijalne jedinice policije Franko Lisica. Kao odgovor na ove događaje i nemogućnosti pregovora sa Srbima, Hrvatska vlada je premjestila poslove iz policijskih postaja Gračac, Donji Lapac i Titova Korenica u Gospić, a postaje Benkovac i Obrovac u Zadar. Ubojstvo hrvatskih policajaca zapravo je bila najava velikosrpske agresije na Republiku Hrvatsku (Martinić Jerčić i Nator, 2019: 139-142).

2.3.2. Silovanje

2.3.2.1. Silovanje kao zločin

Pojam seksualnih delikata različiti autori definiraju vezano za motive, načine izvršenja, karakteristike počinitelja, a ponekad i za motive spolnosti (Martinjak, 2003: 94). Primjerice, grupa autora seksualni napad definira kao čin nasilja u kojem se spolni odnos koristi kao oružje (Hunter i dr. prema Martinjak, 2003: 94). Tako pojam seksualnog nasilja uključuje silovanje, rodoskrvrnuće, seksualno zlostavljanje djece, ritualno zlostavljanje, silovanja poznanika, bračno ili partnersko silovanje, seksualno uznemiravanje, iskorištavanje i voajerizam. Dakle, seksualni napad je bilo koji oblik seksualne aktivnosti koji obuhvaća sva neželjena seksualna ponašanja, od maženja do penetracije (Martinjak, 2003: 94). Seksualni napad se smatra kaznenim djelom i u slučajevima kada žrtva poznaje napadača, kada se ne brani od istog, kada je imala spolne odnose s istim i prije napada te kada je pod utjecajem alkohola, droga ili bez svijesti (Petter prema Martinjak, 2003: 94). Postoje mnogi mitovi vezani uz silovanje, a oni najčešće uključuju vjerovanja da samo žena može biti silovana, žrtva koja se brani ne može biti silovana, „ne“ uvijek ne znači „ne“, „dobrim“ djevojkama ne događa se silovanje ili pak da je žena sama to tražila. Svako takvo vjerovanje vodi do zbunjujućih stavova, emocija i ponašanja kod žrtve, ali i kod počinitelja (Schwartz prema Martinjak, 2003: 95).

Dakle, silovanje je zločin koji na najintimniji način narušava prava žene i često rezultira traumatičnim, dugotrajnim psihološkim traumama koje uključuju šok, sram, krivnju, poniženje, strah od ozljede ili smrti, snažan osjećaj uprljanosti, gubitak kontrole nad životom i slično. Te psihološke posljedice su još složenije kada je silovanje počinjeno tijekom ratnog razdoblja, kada žrtva doživljava još mnoge negativne emocije. Nasilje nad ženama može biti usmjereno prema društvenoj skupini čije su članice, jer u mnogim tradicionalnim i konzervativnim sustavima se silovanje žena prikazuje kao poniženje za cijelu zajednicu (Fabijanić Gagro, 2010: 1309-1310).

Silovanje je opisano u članku 188. Kaznenog zakon Republike Hrvatske, a njime se inkriminira spolni odnos ili bilo koja, s njime izjednačena, spolna radnja koja se počini u

okolnostima uporabe sile ili prijetnje da će se izravno napasti život ili tijelo žrtve ili život ili tijelo njoj bliske osobe (Kazneni zakon prema Martinjak, 2003: 96). S obzirom da sam spolni odnos ili druga spolna radnja nisu kazneno djelo, važno je napomenuti da je sila ta koja ga označava kaznenim djelom. Primijenjena sila može biti apsolutna (materijalna) ili psihička (moralna). Apsolutna sila je upotreba fizičke snage protiv neke osobe (žrtve), a s njom se izjednačavaju hipnoza, alkohol, omamljujući ili neki drugi slični načini koji se koriste kad bi se netko protiv svoje volje doveo do nesvijesti ili onesposobio za otpor. Kod apsolutne sile je riječ o takozvanoj neodoljivoj fizičkoj sili zbog koje je žrtva lišena mogućnosti stvaranja i ostvarivanja volje. Psihička sila je uporaba fizičke snage koja kod žrtve stvara volju u određenom smjeru. Ona se može primijeniti neposredno na život ili tijelo žrtve ili pak na život ili tijelo žrtvi bliske osobe. Ujedno, ona se sastoji od izbora između dva prijeteca zla (Martinjak, 2003: 96).

Postoji više kategorija silovanja: silovanje iz ljutnje, silovanje zbog moći i sadističko silovanje. Tako je silovanje iz ljutnje tip silovanja u kojem silovatelj ima motiv ispražnjivanja ljutnje i loših osjećaja. Karakteristike ovog tipa silovanja su fizička brutalnost, prekoračenje sile potrebne za savladavanje žrtve. Cilj silovatelja, u ovom slučaju, je povrijediti žrtvu, a seks postaje oružje, dok je silovanje konačni oblik manifestiranja loših osjećaja. Što se tiče silovanja zbog moći, sama moć je glavni motiv silovatelja, a glavni cilj mu nije povrijediti žrtvu, već ju seksualno posjedovati. Ovim činom, silovatelji kompenziraju osjećaje moći, kontrole, autoriteta, snage i sličnih osjećaja. Isto tako, počinitelji ovog tipa silovanja počesto poriču nasilnost spolnog odnosa, već smatraju da je žrtva s njima uživala te da ih je seksualno željela. Posljednja kategorija je sadističko silovanje u kojem dolazi do seksualne transformacije silovateljeve ljutnje i moći u nešto, za njega, erotsko. Cilj ovog tipa je zlostavljanje žrtve i uživanje u njihovoj patnji, bespomoćnosti, mučenju, boli i strahu (Martinjak, 2003: 97). Neki autori još razlikuju i etničko silovanje koje se najčešće događa u ratu, a smatra ga se specifičnim oblikom „etničkog čišćenja“. Taj način „čišćenja“ za glavnu ulogu ima zaprljati, a time se potpuno suprotstavlja nacističkom eugenizmu koji je pribjegavao politici ubijanja te tako osiguravao čistoću rase. Smatra se da ovaj oblik silovanja više nego drugi oblici uništavaju individualnost svake žrtve, njenu ljubavnu sposobnost te ju doživotno traumatiziraju. Uz unutarnje uništenje dolazi i do iskvarenosti cijelog odnosa prema svijetu, konačnim srozavanjem žrtvinih osjećajnih, obiteljskih i društvenih odnosa, što ih čini osobama potpuno razvlaštenim od samih sebe (Modly prema Martinjak, 2003: 97).

2.3.2.2. Silovanje u Domovinskom ratu

Kroz povijest ratovanja poznati su mnogobrojni primjeri silovanja. Iako međunarodna zajednica pokušava mnogim konvencijama nametnuti „humanija pravila ratovanja“ (*contradictio in adjecto!*) te konvencije se često krše kako bi žrtva bila osvojena i pokorena u potpunosti. Razni teoretičari silovanja tvrde kako silovanje uglavnom nije rezultat neodoljive seksualne želje, već veze između spolnosti, osjećaja moći i superiornosti. Zapravo se čini da je slaba povezanost između požude i silovanja – znatan broj silovatelja se može seksualno uzбудiti tek nakon teroriziranja i ponižavanja žrtve (Čačić-Kumpes, 1992: 97-98). Giddens smatra da je kod silovanja očita povezanost muževnosti sa moći, dominacijom i snagom (Giddens prema Čačić-Kumpes, 1992: 98), a s obzirom na to može se reći da je ratno silovanje svojevrsno osvajanje ratnog plijena, jer je ono grubo iskaz moći ratnika nad žrtvom (Čačić-Kumpes, 1992: 98).

Silovanje je, dakle, zločin kojim se na najintimniji način krše sva prava žrtve, a ono rezultira dugotrajnom psihološkom traumom koja uključuje šok, sram, krivnju, poniženje, paralizirajući strah, osjećaj uprljanosti i mnoge druge. No sve te psihološke posljedice postaju još složenije kada je silovanje počinjeno tijekom rata, odnosno u vrijeme kada je žrtva mogla doživjeti mnoge negativne emocije – smrt nekog bližnjeg, ozljede, gubitak doma i slično. Zločin silovanja u ratu dugo nije mogao stajati kao samostalan zločin u optužnici, no u kasnom 20. stoljeću on po prvi put stoji samostalno kao zločin u Statutu Međunarodnog kaznenog suda za bivšu Jugoslaviju. Zajedno sa Rimskim Statutom Međunarodnog kaznenog suda, predstavljeni su temelji po kojima je silovanje, ali i svaki čin seksualnog zlostavljanja kažnjiv. Iz toga proizlazi da su silovanje, seksualno ropstvo, prisilna trudnoća i drugi oblici seksualnog nasilja izričito nabrojani kao zločini protiv čovječnosti, ali i kao ratni zločini koji se odnose na oružane sukobe (Fabijanić Gagro, 2010: 1309-1313).

Za vrijeme Domovinskog rata, u Hrvatskoj, ali i u Bosni i Hercegovini, silovanja su bila masovna te se odnosila na nekoliko desetaka tisuća žena. Masovna su bila i silovanja djevojčica između 7 i 14 godina. Silovanja su se često odvijala uz prinudnu prisutnost roditelja i/ili djece silovanih osoba, a silovanu osobu je, gotovo u pravilu, silovalo više silovatelja. Mnogi svjedoci govore o samoj brutalnosti silovanja, a u većini slučajeva se uočavaju zajednička obilježja: prilikom takozvanog uhićenja su se odvajali muškarci od žena i djece – mlade, obrazovanije i imućnije muškarce se ubijalo, a žene silovalo, bez obzira na dob. Često su se silovale kćeri u prisutnosti roditelja, majke u prisutnosti djece, žene u prisutnosti svojih muževa. Nadalje, svjedoci i žrtve silovanja, a i službena izvješća govore o postojanju velikog broja „javnih kuća“

u koje su se dovodile Muslimanke i Hrvatice, zasebnih prostorija u logorima u kojima su srpski vojnici silovali i seksualno iskorištavali žene, pa čak i „specijaliziranih“ logora koji su im služili za silovanje žena i djevojčica. One žene koje su preživjele i zatrudnjele, srpski vojnici su zadržavali u logorima do pred sam kraj trudnoće, a onda puštali u razmjenu ili im dopuštali da pobjegnu. Silovane žene nisu samo „uobičajene kolateralne žrtve nasilja“ već sredstvo kojim se osiguravala efikasnost genocida (Čačić-Kumpes, 1992: 98-100).

2.3.3. Posljedice ratnih zločina

Svaki zločin ima ozbiljne posljedice, a posebice ratni zločini, s obzirom da su kontinuirani i svakodnevnici. Posljedice su imovinske i neimovinske štete počinjene većem broju oštećenih osoba, a naknada štete je žrtvama jednako važna kao i kažnjavanje počinitelja ratnih zločina, te se time štite temeljna prava i slobode takvih osoba zajamčena Konvencijom za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda. Ratnom štetom se tako kvalificira samo ona koja je posljedica nekog ratnog čina ili je u direktnoj vezi s ratom – štete koje nastaju kao posljedica ratnih operacija (bombardiranje, granatiranje i sl.) (Jug, 2018: 602-607).

Osim imovinske štete, navode se i one neimovinske, točnije, osobne – fizičke i psihičke posljedice. Fizički invaliditet je nešto na oko vidljivo i primjetno. Ipak, najčešća posljedica ratnih zločina u Hrvatskoj je posttraumatski poremećaj – PTSP. On se javlja kao reakcija na određenu traumu. Iako se u medijskom prostoru dosta spominje PTSP, malo se zna o njegovoj zastupljenosti među žrtvama ratnih zločina.

2.4. Ratni zakoni i suđenje nakon Domovinskog rata

2.4.1. Međunarodni kazneni sud za bivšu Jugoslaviju (MKSJ)

Vijeće sigurnosti UN-a 25. svibnja 1993. godine donosi rezoluciju kojom je osnovan Međunarodni kazneni sud za bivšu Jugoslaviju (laički nazivan Haškim sudom). Rezolucija je donesena u skladu s Poveljom UN-a, što zapravo znači da je Vijeće sigurnosti na rat u bivšoj Jugoslaviji gledalo kao na prijetnju međunarodnom miru i sigurnosti. Iako ga sami osnivači nisu smatrali ozbiljnim, Sud je imao iznimno zahtjevan mandat te je uključivao sljedeće zadatke: dovesti pred lice pravde osobe odgovorne za kršenje međunarodnoga humanitarnog prava, osigurati pravdu žrtvama, obeshrabriti nastavak činjenja zločina, spriječiti revizionizam, pridonijeti obnovi mira i poticati pomirenje na području bivše Jugoslavije. S obzirom da Sud nije imao vlastite vojne snage, njegovi zadatci su bili nerealni što je dodatno otežalo njegov rad i dodatno ga ispolitiziralo. U konačnici je potpuna suradnja sa Sudom postala preduvjet za ulazak u Europsku Uniju državama na području bivše Jugoslavije. Time je Sud izgubio vjerodostojnost u očima građana, a i pokazao da je samo politički instrument. Isto tako, rad

Suda je uvelike otežavala i udaljenost od samih mjesta zločina, kao i nemogućnost prikupljanja dokaza, s obzirom da se isti nisu mogli prikupiti nakon počinjenja zločina već naknadno. S obzirom da se nalazio daleko i da sudci i članovi Haškog suda nimalo nisu poznavali stvarnu situaciju, ali i narod u bivšoj Jugoslaviji, osnovan je *outreach* program kako bi se približilo ljudima, ali i promijenilo njihove stavove o Sudu. Ipak, u Hrvatskoj je postojao samo jedan *outreach* ured, sa samo jednom zaposlenicom. Nadalje, Sud se susreo i sa mnoštvom diplomatskih grešaka. Primjerice, prvih nekoliko godina se dokumenti Suda nisu prevodili na jezike koji se govore i razumiju na području bivše Jugoslavije, niti jedan sudac nije sa područja iste, a isto tako su sa animozitetom gledali na sve ljude s tog područja – prevoditelje, novinare, pravne stručnjake i mnoge druge (Delaye, 2012: 46-50). Pitanje utvrđivanja istine i kažnjavanja zločinaca bilo je postavljeno kao glavni cilj rada Suda. No kao što je već navedeno, rad Suda je postao predmetom brojnih propitivanja te niza negativnih kritika, kako s hrvatske tako i sa srpske strane (Allcock i dr. prema Žanić i Živić, 2016: 255).

Potaknuto medijskim izvještajima o logorima za silovanje te korištenju silovanja kao sredstva ratovanja, Vijeće sigurnosti UN-a je u listopadu 1992. godine zatražilo od Glavnog tajnika UN-a da se osnuje komisija stručnjaka koja će prikupljati podatke i ispitati utemeljenost tvrdnji o kršenju međunarodnog humanitarnog prava (Mischkowski prema Meszaros, 2004: 8). Prema Statutu Haškog suda svi „počinjeni zločini se moraju definirati kao (Meszaros, 2004: 9) :

1. ozbiljne povrede Ženevske konvencije (1949.) – skupa međunarodnih ugovora o zaštiti ranjenika, ratnih zarobljenika i civilnog stanovništva tijekom međunarodnih oružanih sukoba, kojima se kažnjava namjerno ubijanje, mučenje ili neljudsko postupanje, namjerno izazivanje velike patnje ili ozbiljne povrede po tijelo ili zdravlje te deportiranje;
2. kršenje zakona i ratnih konvencija određenih kao zločin u Haškim konvencijama (1907.), koje se usredotočuju na metode ratovanja i kažnjavanja djela kao što su napadi na nebranjene gradove, primjena otrova, pljačka, ... u sklopu međunarodnoga oružanog sukoba;
3. zločini genocida kodificiran u Konvenciji o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida (1948.), koji je definiran kao djelo počinjeno s namjerom uništavanja nekog naroda, etničke, rasne ili vjerske skupine;
4. zločini protiv čovječnosti kodificirani u Londonskom ugovoru (1945.) i statutima Međunarodnih vojnih sudova kao ubojstvo, istrebljenje, deportacija,

porobljavanje, utamničenje, progoni iz političkih, rasnih i vjerskih razloga te silovanje“.

Počinitelj se smatra odgovornim za zločine koje je planirao, naredio ili počinio, a isto tako i za zločine svojih podređenih (Meszaros, 2004: 9). Iako je navedeno samo pod zločinima protiv čovječnosti, za silovanje se sudí prema svim odredbama Haškog suda (Mischowski prema Meszaros, 2004: 9). Ipak, važno je spomenuti da se silovanje smatra zločinom protiv čovječnosti samo onda kada je ono sustavno i široko rasprostranjeno, odnosno kada je dio etničkog čišćenja (Meszaros, 2004: 9).

2.4.2. Presude ratnim zločincima nakon rata

Prvi osuđeni ratni zločinac u Haagu je Dražen Erdemović, vojnik koji se borio za Vojsku Republike Srpske. Osuđen je zbog sudjelovanja u masakru u Srebrenici 29.11.1996. godine. To je, dakle, bio prvi slučaj na Haškom sudu. Osim njega osuđeni su i mnogi drugi, a među njima i Duško Tadić – osuđen 07.05.1997. godine na 20 godina zatvora za zločine protiv čovječnosti, teška kršenja Ženevskih konvencija i kršenje ratnih običaja (uključujući logore Omarska, Trnopolje i Keraterm). Iz zatvora je prijevremeno pušten u srpnju 2008. godine i sada slobodno živi u Srbiji. Osuđen je i Dragan Nikolić, 2003. godine na 20 godina zatvora te je prijevremeno pušten na slobodu (2013. godine), a umro je 2018. godine u Srbiji. Među ostalima, osuđen je i Radoslav Brđanin za zločine protiv čovječnosti, teška kršenja Ženevskih konvencija i kršenje ratnih običaja na 30 godina zatvora. U rujnu 2022. godine je prijevremeno pušten na slobodu zbog zdravstvenih razloga te je umro nakon svega par dana. Veselin Šljivančanin je još jedan od osuđenih na Međunarodnom sudu u Haagu. Tri puta mu je mijenjana kazna – sa 5 na 17 godina, te je na posljetku smanjena na 10 godina zatvora. Nadalje, osuđeni su Ratko Mladić i Radovan Karadžić na doživotne kazne zatvora, zbog počinjenih zločina protiv čovječnosti, istrebljenje, ubojstva, kršenje zakona ratovanja, deportaciju, nehumana djela i prisilno premještanje, širenje terora, protupravne napade na civile te uzimanje talaca.¹

2.5. Žrtve Domovinskog rata

2.5.1. Djeca

Iako se rat smatra „izrazito muškom djelatnošću“ (Giddens prema Čačić-Kumpes, 1992: 97), u njemu sudjeluje cijelo društvo, a samim tim žene i djeca. Tijekom Domovinskog rata, djeca su pretrpjela mnoge žrtve i gubitke, primjerice ranjavanje i gubitak tjelesnih sposobnosti, gubitak važnih osoba, izloženost izravnoj artiljerskoj vatri, progonstvo, gubitak doma, gubitak

---

¹ Više na: <https://www.icty.org/bcs/cases/spisak-presuda>

roditeljske brige i zaštite, život s depresivnim odraslima, gubitak tradicionalnog načina života, prekinute mogućnosti obrazovanja, skromni uvjeti smještaja, loša prehrana te promjene u zajednici (Ajduković, 1995: 295-297). U nastavku će se pobliže reći o svakoj od tih. Od svibnja 1992. do 1995. ranjeno je 969 djece (Ured za žrtve rata prema Ajduković, 1995: 295) , a u najvećem broju slučajeva uzrok ranjavanja je bila eksplozija ili prostrijele artiljerijskog ili zračnog napada. Nažalost, u Hrvatskoj su poginula 254 djeteta, usred istih napada (Ajduković, 1995: 295). Još jedna od žrtava koju su podnijela djeca jest gubitak jednog pa čak i oba roditelja. Do prosinca 1994. godine jednog roditelja je izgubilo 4773 djece, a 54 oba roditelja (Grgurić i Remeta prema Ajduković, 1995: 295). Mnogo je djece koja su bila izložena neposrednoj artiljerijskoj opasnosti, a na nekim područjima je ta opasnost trajala i po nekoliko mjeseci. Osim što su vrijeme provodili u skloništu, mnogo djece je doživjelo progonstvo te se smatraju i najbrojnijim žrtvama rata. Od kolovoza 1991. značajan dio hrvatske populacije je bio primoran napustiti svoje domove, a vrhunac je bio u ljeto 1992. kada je 325 806 osoba napustilo svoje domove, od čega su gotovo polovica bila djeca, a smatra se da je gotovo 17 000 djece u zemlji i inozemstvu bilo odvojeno od svojih roditelja (Vladin Ured za prognanike i izbjeglice prema Ajduković, 1995: 296). S obzirom na progonstvo, mnoga djeca su izgubila svoj dom te se ni godinama nakon rata nisu imali gdje vratiti. Ipak, tijekom rata i progonstva, u njima je tinjala nada u povratak ka svome domu te su često slikali i crtali upravo svoj dom. Mnoga djeca su iskusila i život s depresijom odraslih, s obzirom na sve okolnosti, gubitak posla, degradiranost društvenog statusa, bespomoćnost, smrt druge bliske osobe i mnoge druge nedaće. Što se tiče gubitka tradicionalnog načina života, mnoga djeca su izgubila kontakt i sa tradicionalnim vrijednostima i načinom života u svojoj zajednici. Taj gubitak je bio izrazito težak za djecu koja su bila prisiljena prilagoditi se urbanoj sredini, a potom se i vratiti u svoj prijašnji kraj. Tijekom progonstva su sva djeca bila uključena u redoviti školski sustav, no on nije tekao bez prekida (Ajduković, 1995: 296). Roditelji nisu upisivali dijete u novu školu zbog toga što su smatrali da će se brzo vratiti kući, ipak su se s vremenom sva prognana djeca upisala u škole, ali su pokazivala slabiji školski uspjeh, poteškoće u prilagođavanju i slične probleme (Zivčić, 1993; Svob, 1993; Ajduković, 1993 prema Ajduković, 1995: 297). Osim prognanstva kao problema pri nastavku školovanja, mnoga djeca su se suočila sa uništenjem školskih prostora, a u nekim dijelovima Hrvatske škole su bile zatvorene i po nekoliko mjeseci godišnje zbog neposredne opasnosti. Isto tako, pogođena su djeca vrtičke i predškolske dobi. Što se tiče smještaja za izbjeglice, 22% njih je smješteno u kolektivnim centrima, dok su ostali smješteni individualno ili u obiteljima, a u mnogo slučajeva su dvije, pa čak i tri obitelji s djecom morale dijeliti jednu sobu, mnoga djeca nemaju svoj krevet, a u većini prognaničkih centara nije postojalo

odgovarajuće mjesto za igru ili učenje. Loša prehrana je još jedan aspekt progonstva, iako ni prije djeca nisu bila adekvatno hranjena. Naime, dijetetičke norme su u prognaničkim centrima krojene prema potrebama odraslih, a potrebe djece i beba nisu adekvatno procijenjene. Rat se odrazio na čitavu zajednicu – razaranja, prisilne migracije, nezaposlenost, siromaštvo. Time je došlo do smanjene preventivne aktivnosti na polju maloljetničke delikvencije, zlostavljanja i zanemarivanja djece, zlorabe alkohola i droga i slično. Smatra se da je u tom razdoblju porastao broj maloljetnika korisnika i/ili ovisnika o drogama u nekim područjima Hrvatske (Ajduković, 1995: 297).

Jasno je da su djeca u Hrvatskoj zbog rata bila izložena velikom stresu i traumama. Kocijan-Hercigonja navodi tri osnovna uzroka trauma u dječjoj dobi uzrokovanih ratom. Prvi uzrok je neposredna traumatizacija u dječjoj dobi koja uključuje torturu, boravak u logoru, ranjavanje, progonstvo i život u razorenoj obitelji zbog smrti jednog od roditelja, njegova zatočeništva ili odlaska na suprotnu stranu. Potom slijedi trauma izazvana obiteljskim krizama te je najčešća kod obitelji logoraša, obitelji ubijenih, obitelji nestalih, obitelji prognanih te obitelji čiji su članovi različite nacionalnosti pa su jedni otišli na drugu stranu. I posljednji uzrok je indirektna trauma u dječjoj dobi vezana uz život u promijenjenim društvenim uvjetima (Kocijan-Hercigonja prema Ajduković, 1995: 301).

2.5.2. Žene

Usprkos tome što su općenito manje angažirane u oružanim sukobima kao borci, u područjima zahvaćenim ratom žene su ugrožene uništenjem okruženja i infrastrukture. One se brinu za održavanje doma i obitelji, zbrinjavaju ranjenike, a ujedno se susreću sa seksualnim nasiljem koje se ponekad koristi kako bi se postigli vojni i/ili politički ciljevi. A upravo je takva uloga žena specifična u Domovinskom ratu (Stanić i Mravak, 2012: 13).

Dakle, iako je položaj žena u Jugoslaviji bio povoljniji od onoga prije 1945. godine (tada su žene dobile pravo glasa), naslijeđeni patrijarhalni obrazac muške dominacije se sporo mijenjao, a glavni razlog tome je što su se razilazili kolosijeci normativnog i stvarnog, kako u svim sferama života tako i na području ženskog pitanja. Različiti stupanj razvijenosti dijelova Jugoslavije i različite kulturne tradicije utjecali su na različitost u brzini, načinu i oblicima transformiranja patrijarhalnog naslijeđa. Tako su žene uglavnom bile pošteđene samog ratovanja, točnije briga za djecu im je dala „privilegij“ da ne sudjeluju u oružanim sukobima, pa čak i da postanu izbjeglice. Ipak, one koje nisu mogle, znale, pa čak i željele pobjeći podlegle

su stradanjima ostalog civilnog stanovništva na ratnom području, a mnoge od njih su postale žrtve silovanja (Čačić-Kumpes, 1992: 96-97).

2.6. Reintegracija u društvo

Pojam reintegracije se odnosi na proces vraćanja ili ponovnog uključivanja pojedinca u društvo nakon što je bio izoliran ili isključen iz nekog razloga, što je u ovom slučaju događaj i životna trauma. Reintegracija se fokusira na ponovno uspostavljanje veza i podrške kako bi se osiguralo da se pojedinac uspješno vrati u društvo, te da sudjeluje u svim društvenim aktivnostima. Reintegracija, odnosno povratak čovjeka u sebe, jest ukidanje čovjekovog otuđenja (Trbović, 1981: 135).

2.6.1. Udruga kao pomoć žrtvama u reintegraciji

U Domovinskom ratu je, nažalost, mnogo silovanih žena, a posebice na području Vukovara i okolnih mjesta poput Borova, Lovasa, Iloka, Opatovca, Babske, Šarengrada i ostalih. Proces oporavka kada je silovanje u pitanju je posebno dug i mukotrpan, a uspješniji je ako se žrtvama pruži podrška i pomoć. Različite metode i kontinuirani rad pomaže žrtvama u vraćanju osjećaja sigurnosti i povjerenja u svijet i u život, te omogućuje njima i članovima njihove obitelji da integriraju traumu u vlastito iskustvo. Da bi žrtva uspjela potrebna joj je psihosocijalna pomoć stručnjaka, ali i cijele zajednice. Ona je ključna za proces psihološkog i društvenog osnaživanja pojedinca, te joj pomaže pronaći načine da se uspješno suoči s krizom i traumom te da postupno izgradi zdrav način života. Ujedno je važno i potaknuti žrtve da govore o zločinu, tada će pomoći sebi, ali i drugima. Priznavanje istine je prvi korak, tek nakon njega se žrtvi mogu pružiti pravna, psihološka društvena i duhovna pomoć. Žrtve svjedoče da je potiskivanje osjećaja i sjećanja kroz dugi niz godina rezultiralo razaranjem osobnosti i teškom psihičkom patnjom. Kako bi se ublažile posljedice ratnih zločina silovanja i spriječile još destruktivnije epizode za duhovno, mentalno, psihičko i tjelesno zdravlje, o samom zločinu i njegovim posljedicama treba otvoreno razgovarati prije svega sa stručnjacima, predstavnicima i članovima udruga koje se bave žrtvama ratnog zlostavljanja (Kopunović Legetin i sur., 2019: 242).

2.6.1.1. Sunčica

Jedna od takvih udruga u Republici Hrvatskoj je Udruga Sunčica pod vodstvom gospođe Marije Slišković. Udruga Sunčica je dobila ime po djevojčici Sunčici koja je tada bila osmomjesečna beba, te je sa svojom majkom bila zatočena u Vukovaru i zaključana u stanu. Dok su njenu majku opetovano silovali, Sunčica bi plakala i ometala srpske vojnike koji su po

njoj bacali svoje vojničke jakne kako bi je utišali. Iako je zatočena kao novorođenče i žrtva je okupatorske politike, Sunčica je preživjela sva zlostavljanja. Udruga pomaže svim žrtvama da se reintegriraju u društvo, da se počinitelji silovanja osude te da njihove rane zacijele, iako je pitanje hoće li ikada.

3. METODOLOŠKI ASPEKTI RADA

3.1. Predmet istraživanja

Rat je nešto najgore što se može dogoditi u društvu. Osim pogibelji mladih i starih, djece i žena, civila i vojnika, odvijaju se i mnogi ratni zločini. Silovanje je, nažalost, jedan od tih. Žene u Republici Hrvatskoj su se susrele s tim, a posebice one koje žive na području grada Vukovara. Mnogi počinitelji nisu osuđeni, žrtve su nepriznate od strane države te se zaista malo govori u medijskom prostoru o njima i o njihovoj žrtvi. Upravo zbog toga, u ovom diplomskom radu upoznat ćemo se sa njihovim iskustvima te sa njihovom ponovnom prilagodbom u društvo.

3.2. Cilj istraživanja

U svakom znanstvenom radu, nužno je utvrditi ciljeve istraživanja zato što oni tumače što se istraživanjem želi postići. Zbog toga je potrebno jasno definirati ciljeve koji se mogu, ali i ne moraju podijeliti na temeljne i posebne ciljeve. Temeljni cilj istraživanja podrazumijeva krajnji i sveobuhvatni smjer istraživanja dok posebni ciljevi izražavaju specifične aspekte teme koji nas dodatno zanimaju u kontekstu istraživanja (Tkalac Verčić i Sinčić Ćorić i Pološki Vokić, 2014: 46).

Sukladno tome, temeljni cilj ovog istraživanja je ispitati kako su se žrtve silovanja u Domovinskom ratu reintegrirale u društvo s obzirom na svoja iskustva.

Posebni ciljevi istraživanja su:

1. utvrditi sociodemografski status žrtvi prije i za vrijeme Domovinskog rata
2. ispitati iskustva rata žrtvi silovanja u Domovinskom ratu

3.3. Istraživačka pitanja

Istraživačka pitanja predstavljaju osnovu svakog istraživačkog procesa, te podrazumijevaju pitanja na koja ne možemo pouzdano odgovoriti – odgovore na pitanja saznati ćemo tijekom istraživanja (Tkalac Verčić i sur., 2014: 47).

U tom smislu, istraživanje je podijeljeno na nekoliko tema, a teme na kategorije. Prva tema se odnosi na sociodemografska obilježja. Drugom temom smo željele utvrditi način života prije Domovinskog rata. Treća tema se tiče iskustva samog rata, a posljednja, odnosno četvrta tema se bavi reintegracijom u društvo.

3.4. Sudionice istraživanja

S obzirom na specifičnost teme i predmeta istraživanja, sudionice ovog istraživanja su žene silovane za vrijeme Domovinskog rata u Vukovaru. S obzirom na osjetljivost predmeta istraživanja, imale smo poteškoća s pronalaskom sugovornica te su u konačnici sudjelovale njih tri. Plan je bio ispitati deset sudionica i njihova iskustva silovanja, o počinitelju te kažnjavanju istoga kao i posljedice silovanja, no s obzirom da su mnoge sudionice odustale od intervjua zbog toga, bile smo primorane taj dio isključiti iz istraživanja. Ovo svakako pokazuje njihovu težinu spram toga sramotnog čina i posljedica koje je on ostavio, te su naposljetku pristale njih tri. Sugovornicama smo postavile nekoliko sociodemografskih pitanja koja se tiče dobi, mjesta stanovanja, stupnja obrazovanja, religioznosti, političke orijentacije, radnog statusa i ljubavnog statusa i članova kućanstva.

Sve tri sudionice su različite dobi – 55, 61 i 73 godine te žive u Vukovaru ili bližoj okolini Vukovara. Što se tiče stupnja obrazovanja, najstarija sudionica je završila osnovnu školu, dok su ostale dvije sudionice završile srednju stručnu spremu. Isto tako, sve tri sudionice su vjernice – rimokatolkinje. Po pitanju političke orijentacije, jedna sudionica je izrazito desno orijentirana, jednoj je orijentacija centar, a posljednja se ne izjašnjava. Kada je u pitanju radni status, sve sudionice su u mirovini. Dvije od tri sudionice su udane, dok posljednja živi u izvanbračnoj zajednici sa svojim partnerom. Kod sudionice koja živi u izvanbračnoj zajednici članove kućanstva čine ona i suprug, dok ostale dvije sudionice žive sa suprugom i djecom.

3.5. Metoda istraživanja

Za ovo istraživanje se koristio polustrukturirani intervjui kao metoda istraživanja. Intervju je najpopularnija i najstarija metoda prikupljanja podataka u kvalitativnim istraživanjima, a jedna od vrsti intervjua je i polustrukturirani intervjui. On se uglavnom sastoji od otvorenih pitanja koji se temelje na temama koje istraživač želi obuhvatiti u intervjui. Iako se intervjui fokusira na ključne teme, polustrukturirani intervjui daje mogućnost raspravi i dolasku do određenih detalja i područja interesa (Dialsingh, 2008: 259-260).

3.6. Mjerni instrument

Kao mjerni instrument za ovo istraživanje korišten je protokol polustrukturiranog intervjua koji se sastoji od pet tema, te svaka tema od nekoliko kategorija. Prva zastupljena tema u protokolu jesu sociodemografska obilježja sudionica koja se odnose na dob, mjesto stanovanja, obrazovanje, religioznost, političku orijentaciju, radni status, ljubavni status te broj članova kućanstva. Sljedeća, odnosno druga tema tiče se života prije rata te u njoj ispitujeemo mjesto

stanovanja, ljubavni status, obitelj, okolinu i društvo te školovanje i/ili posao prije Domovinskog rata. Što se tiče treće teme, ona se bavi iskustvom rata te je podijeljena na kategorije mjesta stanovanja za vrijeme rata, izbjeglištvo, obitelj za vrijeme rata, obitelj za vrijeme rata, ljubavni status za vrijeme rata, okolina i društvo za vrijeme rata, školovanje i/ili posao za vrijeme rata te sudjelovanje u ratu. Posljednja tema, odnosno četvrta se tiče reintegracije u društvo te je podijeljena na kategorije osjećaja nakon doživljenog silovanja, prihvaćanje od strane obitelji i prijatelja, „povratak“ na posao, život u istom gradu te članstvo u udrugama.

3.7. Postupak provedbe istraživanja

Provedba istraživanja je započela krajem lipnja 2024. godine te je završila u srpnju 2024. godine. Iako je prvotni plan provedbe intervjua bio *face to face*, odnosno uživo, s obzirom na udaljenost sudionica i mali broj istih, dva intervjua su se odradila putem telefonskog poziva, a jedan je odrađen pismenom online metodom. Na početku svakog razgovora, sudionice su bile upoznate sa predmetom istraživanja te da se intervjui snimaju putem mobilne aplikacije „diktafon“. Predmet istraživanja je jasno predstavljen i sudionici koja je na isti odgovarala pismenim putem te su njeni odgovori pretipkani u aplikaciji „Word“. Nadalje, njihovo sudjelovanje je bilo u potpunosti dobrovoljno te su imale mogućnost odustajanja u bilo kojem trenutku, što je vidljivo i u obrascu informiranog pristanka (vidi Prilog 7.2). Isto tako, kako bi se osigurala njihova anonimnost, njihova prava imena su u transkriptima zamijenjena kodnim imenima – Sugovornica 1 (S1), Sugovornica 2 (S2) i Sugovornica 3 (S3).

Nakon provedbe intervjua odrađenih putem telefonskog poziva, isti su bili doslovno transkribirani te su potom pomno i detaljno iščitani kako bi se dobili odgovori na postavljena istraživačka pitanja. Na samom kraju, odrađena je detaljna analiza i kategorizacija odgovora te je uslijedila interpretacija dobivenih rezultata prikazanih u poglavlju *Rezultati i rasprava*.

3.8. Etičko odobrenje

S obzirom da se radi o kvalitativnom istraživanju osjetljive teme, prilikom provođenja istraživanja pridržavale smo se svih etičkih načela te naposljetku dobile suglasnost od Etičkog povjerenstva Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Splitu. Sugovornice su dale informirani pristanak za audio snimanje te korištenje prikupljenih podataka za daljnju analizu te im je zajamčena njihova anonimnost tako što smo uklonili osobne podatke (ime) iz transkripata.

4. REZULTATI I RASPRAVA

4.1. Život prije rata

U prvoj temi nas je zanimalo kako je izgledao život prije rata našim sugovornicama, kako bismo to kasnije mogle usporediti s njihovim životom tijekom rata te životom nakon rata.

Kao prvo pitanje im je postavljeno ono o mjestu stanovanja prije rata te su sve živjele u Vukovaru, odnosno u blizini grada.

- *Vukovar.* (S1)
- *Bogdanovci.* (S2)
- *Vukovar.* (S3)

Nadalje, zanimalo nas je i njihov ljubavni status te članovi obitelji.

- *U braku bila, da. 30 godina sam živjela u braku.* (S1)
- *Slobodna i neudana.* (S2)
- *Razvedena.* (S3)

Dakle, što se tiče ljubavnog statusa, sve sudionice su bile drugačijeg ljubavnog statusa, a u nastavku je vidljivo da je isto što se tiče suživota i članova obitelji.

- *.. Ja i suprug živjeli sami.* (S1)
- *Živjela sam sama, znate. Radila sam na velikoj farmi gdje sam imala svoj smještaj. A kući su živjeli mama, brat i sestra.* (S2)
- *Roditelji, brat, sestra, sin.* (S3)

Isto tako, jako je važno tko im je činio okolinu i s kim su se družile prije samog rata.

- *Pa više sam se... Bilo je miješano, ali... Do 90-ih. A u 90-ih se je odvojilo. Jednostavno... Oni su išli svojim putem, a mi smo ih ostali u Vukovaru, nažalost.* (S1)
- *Pa znate, na toj farmi je bilo svih nas. Bilo je dosta i bosanaca isto, mješovito društvo, sve nacionalnosti.* (S2)
- *Kolegice na poslu.* (S3)

Što se tiče njihovog zaposlenja, sve sudionice su bile zaposlene i to na različitim mjestima.

- *Da, radila sam u kombinatu Borovo.* (S1)
- *'91. sam bila na farmi..* (S2)
- *Posao u Modatex-u.* (S3)

4.2. Život za vrijeme rata

U sklopu ove teme, istaknule smo nekoliko kategorija. Prva se tiče mjesta stanovanja za vrijeme rata te je vidljivo da su sve sudionice za vrijeme rata živjele u Vukovaru i okolici istog.

- *Cijelo vrijeme bilo u Vukovaru. (S1)*
- *'91. sam bila na farmi, a '92. sam otišla u Vinkovce. (S2)*
- *Vukovar. (S3)*

Sudionicama je postavljeno i pitanje o izbjeglištvu, odnosno jesu li cijelo vrijeme bile u tadašnjem mjestu stanovanja ili su izbjegle negdje. Dvije od tri sudionice su ostale u Vukovaru do kraja rata, dok je jedna u izbjeglištvo krenula u Zagreb.

- *Nikada. Dok je trajao rat. (S1)*
- *Ne, nikada. (S2)*
- *Zagreb. (S3)*

Nadalje, zanimalo nas je kakva je bila struktura obitelji sudionica za vrijeme Domovinskog rata. Dvije od tri sudionice navode da su bile same (S1 i S2), dok je treća sudionica živjela sa suprugom i sinom.

- *Djeca su mi bila u Zagrebu. Jedna u Zagrebu, jedna u Vukovaru. A suprug je bio u Vojvodini, ja sam sama bila u Vukovaru. (S1)*
- *Pa udala sam se '96. godine. (S2)*
- *Suprug i sin. (S3)*

Njihov ljubavni status od razdoblja prije rata do razdoblja rata se nije znatno promijenio, osim kod treće sudionice (S3) koja je prije rata bila razvedena te se ponovno udala za vrijeme rata. Sudionica 2 (S2) je prije rata bila slobodna, te se udala tek po završetku rata.

- *Bila u braku, da. Bila sam u braku. (S1)*
- *Pa udala sam se '96. godine. (S2)*
- *Udana. (S3)*

Isto tako, zanimalo nas je tko je sačinjavao okolinu i društvo naših sugovornica za vrijeme Domovinskog rata, te je vidljivo da je ono u svim slučajevima različito. Naime jedna sugovornica se družila samo sa susjedima (S1), druga je radila u vojsci te je samim tim vojska i činila njeno okruženje (S2), a posljednja je bila prognana (S3).

- *Nisam imala nikoga, samo susjedi u zgradi, recimo. Družili smo se koliko smo mogli se družiti, jer morali smo. Nisam imala gdje spavala sam na drugom katu u zgradi. Jednostavno, pucalo se dan i noć. Nisi smio nigdje. Morali smo biti skupa. Mada je Srba bilo jako malo. Oni su svi otišli, većinom. (S1)*
- *Pa vojska. Znete mi smo stalno bili zajedno tamo. (S2)*
- *Ostali prognanici. (S3)*

Što se tiče njihovog zaposlenja za vrijeme rata, dvije sudionice (S1 i S3) su bile nezaposlene, dok je treća sudionica (S2) radila u vojsci, odnosno sudjelovala u ratu.

- *... Znači, rekli ste mi da ste radili u Borovu. (I)*
- *Da... Dobili smo otkaz, jednostavno svi. (S1)*
- *Ja sam Vam u rat otišla sa sestrom. Nisam mogla samo sjedit i gledat i čekat. (S2)*

Posljednje pitanje ove teme se radilo o njihovom sudjelovanju u ratu. Prva sudionica je pomagala svojim susjedima, no bojala se izići na ulicu (S1), druga je sudjelovala na bojištu sa sestrom (S2), a treća je bila u sanitetu u Vukovaru, gdje je i zarobljena (S3).

- *Pa ne, ne, ne. Pomagala sam u zgradi kom je trebalo, recimo. Ali jako sam se bojala, nisam baš smila. Nisam bila junak za van. (S1)*
- *Ja sam Vam u rat otišla sa sestrom. Nisam mogla samo sjedit i gledat i čekat. (S2)*
- *Bila sam u sanitetu u Vukovaru i na položaju sam i zarobljena. (S3)*

4.3. Reintegracija u društvo

Posljednja tema se osvrtnala na samu reintegraciju i život nakon rata. S obzirom na samu osjetljivost teme, ona najmučnija iskustva nisu ispitana ovim istraživanjem, no ona su stvarna i osjećaji i poteškoće koje su sudionice proživjele su itekako stvarne, ali nažalost i zanemarene – što je i vidljivo iz nekih odgovora (vidi Traskript 1). Prvo pitanje ove teme se tiče upravo osjećaja nakon proživljenog rata. Osjećaji sudionica su „pomiješani“ – dok jedna osjeća povjerenje prema zajednici (S1), druga osjeća otpor i nepovjerenje (S3), a treća pak navodi da joj je najsretniji trenutak bio vjenčanje sa suprugom 1996. godine, no ipak se naposljetku razboljela (S2).

- *Prema svima (op.a. povjerenje prema samoj zajednici, prema ljudima), i jako sam bila ljuta na Hrvatsku. Nas je Hrvatska trebala zaštititi. To sam rekla i na sudu. Nas je Hrvatska trebala zaštititi. (S1)*

- *Znate, ja sam vam '96. upoznala svog muža i to mi je najsretniji i najljepši trenutak. Mi smo vam se i upoznali u vojsci. Ali ja sam Vam se psihički razbolila kada se život, ako to mogu reći, vratio u normalu. (S2)*
- *Otpor prema zajednici, nepovjerenje. (S3)*

Potom slijedi pitanje o prihvaćanju od strane obitelji i prijatelja. S obzirom da su osobe koje su žrtve takvog zločina počesto stigmatizirane i krive same sebe za ono što im se dogodilo, važno je da imaju potporu od svojih bliskih osoba. U ovom slučaju, sudionice su imale podršku – jedna od njih (S1) navodi podršku od ostalih žrtvi te je svoj mir pronašla u vjeri, druga sudionica nije ni rekla nikome od svoje obitelji za stravičan događaj, no ipak joj je suprug znao i bio joj je podrška (S2), dok posljednja sudionica (S3) navodi da je imala podršku.

- *Jako malo smo imali podrške. Jednostavno su nas ignorirali, posebno Vukovar i okolina. Mi smo bili tu, da ne kažem, ono najgore. Jako malo podrške je bilo. Jako, jako. Mi smo jedna drugu podržavali, koje smo to prošle. I onda smo se jako družile, međutim sve je to sada jednostavno. Svak je otišao svojim putem. Znate, čujemo se povremeno nas par, ali sve nekako ide u zaborav. Postali smo ljudi bez osjećaja. Jer ja se jako molim, svako večer. Ja, ujutro, večer, obavezno se molim, Krunicu. I uvijek se molim za neprijatelje. To dugo nisam mogla. Ali evo sad molim svako večer i jedan Oče Naš za sve neprijatelje. Jer ih ima jako puno danas u svijetu, u Hrvatskoj posebno. Vi nimate prijatelja. Ja sam se razočarala u mnoge ljude za koje sam mislila da su mi prijatelji, ali nisu. Na kraju sam vidjela da je Isus moj najveći prijatelj. I da mu mogu sve reći, da mu mogu i loše i dobro, a ljudima ne. Onda kad smo dobili novce, to je bio užas. Onda su nas tek mrzili. Žalosno, ali to je nula što smo dobili i što dobivamo. Šta smo prošli, ali to nije ništa. (S1)*
- *Pa mužu sam rekla, znate. Prije nego što smo se vjenčali. Smatrala sam da treba znati. A mama nikad nije znala što se dogodilo, brat mi je poginuo u ratu i nisam željela da dodatno pati. Mislim da bi ju to.. Znate, nitko izvana nije znao što se meni dogodilo dok ja javno nisam izašla s tim.. (S2)*
- *Podrška. (S3)*

Sljedeće pitanje se odnosilo na „povratak“ na posao, odnosno na samo nastavljanje rada na istom ili drugačijem mjestu. Jedna od sudionica (S1) je dobila novi posao nakon rata, 1998. godine, druga sudionica je nastavila raditi na istom radnom mjestu – vojsci (S2), dok se posljednja sudionica nije vraćala na posao (S3).

- *Poslije rata kad sam zarobljena sam u Vukovaru, onda sam završila u Sremskoj Mitrovici. Bila sam s doktoricom Bosanac u istoj sobi. Međutim, poslije sam otišla u Zagreb, pa u Čakovec kod moga brata. I onda sam, nažalost, vratila sam se u Vukovar suprugu... I onda, doktorica Bosanac, 1998. godine me zaposlila u bolnicu, radila sam 10 godina u kirurškoj ambulanti. To mi je bilo 10 najljepših godina. I s bolnice sam otišla u mirovinu. (S1)*
- *Još sam kratko radila u vojsci i umirovila sam se. (S2)*
- *Nisam se vratila na posao. (S3)*

Nadalje, zanimalo nas je žive li sudionice još uvijek u istom gradu te posjećuju li ga ako ne žive tamo, jer ipak to područje budi loše uspomene. Od tri sudionice, samo jedna još uvijek živi u Vukovaru (S3), dok ostale dvije (S1 i S2) posjećuju Vukovar često te ih za taj grad vežu sjećanja i uspomene, ali i ljudi koji su ostali živjeti tamo.

- *Da, kad god imam vremena, ja volim otići u moj grad. To je moj grad, bez obzira na patnje, na sve. ... Ali Vukovar je dio mene, kako bi rekla. I najljepše i najružnije sam u njemu doživjela. Ali to je moj grad, nije meni grad kriv, krivi su ljudi. (S1)*
- *Pa gledajte, nemam u Vinkovcima što, rijetko odem, a Vukovar posjećujem, da. ... Mnogo me vežu ljudi, najviše moja sestra koja živi tamo. Posjećujem je što češće mogu. (S2)*
- *Da. (S3)*

S obzirom da im je pomoć bila potrebna, zanimalo nas je jesu li pomoć potražile u udruzi. Sve sudionice navode Udrugu Sunčica, već spomenutu u ovom radu. Jedna od sudionica posebno ističe svoju vjeru i važnost iste u njenom životu (S1).

- *Da, pa bili smo u Udruzi Sunčica, pa da nam nije bilo... Gospođe Marije Slišković, ja ne znam kako bi mi to... Ne znam na koji način bi mi to, kako bi vam to mogla reći, došle k sebi. Mi smo imali terapiju u Zagrebu, svaki mjesec, dva puta mjesečno smo išle u Zagreb. I to nas je jako, jako podiglo, kako bi rekla. To mi je puno značilo da se maknem iz Vukovara. Jer su ljudi nas osuđivali i smijali nam se i svašta sam prošla. Ali ja svoju vjeru i moje ponose ne dam za ništa. Nisam ja kriva, niti sam ja to htjela. ... Jako puno sam bila u vjeri, u molitvi. Kažem, meni je vjera jako, jako. Najviše mi vjera pomogla. Ali i gospođa Marija Slišković. ... Zaista, meni je to dalo oslonac za život dalje. Tko zna šta bi bilo, vjerujte. Ne znam, da li bi se mogla nositi. Ne znam. (S1)*

- *Da, bila sam u Udruzi Sunčica. Ugasila se. Sada se povremeno uključim u neku udrugu ovdje oko mene, u blizini. Mnogo mi je pomoglo. (S2)*
- *Osnovala sam udrugu „Sunčica“ koja nije dugo radila u Vukovaru. Prešla sam sa drugim ženama pod okriljem Zaklade „Sunčica“ u Zagrebu. Ista više ne radi jer je ugašena otkad Zagreb ima novog gradonačelnika. (S3)*

Nakon posljednjeg pitanja, sudionice su upitane žele li nadodati nešto što nam je možda promaklo u pitanjima ili u samom razgovoru tokom intervjua.

- *Pa znaš šta, ja želim da vi mladi o tome pričate. To je tabu tema, oni to ne vole. Čim se spomene, ja znam da je jedan tražio da nam se poveća mirovina, međutim odmah su to zaustavili, ne daju. Jer mi smo zadnja, kako vam rekla, jednostavno mi smo odbačeni. Mlade od svih. Jedina je bila gospođa Marija koja nas je vodila i govorila. Išli smo u sabor, 3-4 puta. I naš zakon kad je trebao biti, svi s HDZ-a su otišli. SDP nam je dao zakon. A nikad ih nisam voljela, vjerujte mi. Da nije SDP, a mi ne bi dobili zakon. To mi jako žao jer sam nekako vjerovala, imala povjerenja u HDZ-a, ali su me dosta razočarali. Gospođa Marija je plakala, to mi jako žao. Jer žena ženi treba biti podrška... (S1)*
- *Pa evo, savjetovala bih svima, bez obzira koji problem imaju, da potraže i prihvate pomoć. Ne može čovjek sam. Teško je to. (S2)*
- *Za kraj bih rekla da nikome ne bih poželjela da prođe isto. (S3)*

5. ZAKLJUČAK

Rat predstavlja veliki problem u društvu, a sociologija rata istražuje uzroke, dinamiku i posljedice ratnih sukoba, kao i društvene, političke i ekonomske faktore koji utječu na ratovanje. Najčešći razlozi su oni politički, a žrtve su i vojne i civilne, nažalost. Biti žrtva ne znači samo pogibelj, žrtva rata je svaka osoba koja iskusi i osjeti rat tokom svog života. Ipak, postoje mnogi kodeksi i pravila ratovanja kojih bi se trebale držati sve strane koje se nalaze u ratu. No to, nažalost, nije uvijek tako. Hrvatska i ljudi u njoj su to iskusili prije nešto više od 30 godina. Domovinski rat je najteži i najznačajniji događaj u ranijoj povijesti Republike Hrvatske.

U Domovinskom ratu agresori nisu poštivali niti jedan kodeks rata ili pravilo. Mnogo ratnih zločina je počinjeno nad hrvatskim vojnicima i nad hrvatskim civilima. Svoju žrtvu su podnijele i žene silovane za vrijeme rata. Njihova žrtva i bol su preveliki, a mnogi počinitelji nikada nisu kažnjeni.

Kroz teorijski dio ovog rada, čitatelji se upoznaju s teorijskim definicijama rata i sociologije rata. Nadalje, ukratko se opisuje Domovinski rat, odnosno ono što mu je prethodilo, sam tijekom rata, grad Vukovar koji je imao poseban značaj u Domovinskom ratu, te sjećanja na Domovinski rat – kako se ona grade, te koliki im je utjecaj na društvo. Isto tako, nabrajaju i opisuju neki ratni zločini poput pokolja i silovanja, a potom se definira silovanje kao zločin te se pobliže piše o zločinu silovanja u Domovinskom ratu. Nakon toga se opisuju posljedice pretrpljenih ratnih zločina. Slijedi poglavlje o Međunarodnom kaznenom sudu za bivšu Jugoslaviju te presude ratnim zločincima koje je taj isti sud donio. Potom smo pisale o žrtvama Domovinskog rata, ženama i djeci. U posljednjem poglavlju teorijskog okvira pišemo o reintegraciji u društvo, o udrugama kao pomoći žrtvama u reintegraciji, te o Udruzi Sunčica, koja je u ovom slučaju imala znatan doprinos.

Istraživački dio rada je proveden metodom polustrukturiranog intervjua te svrhovitog (namjernog) uzorkovanja. U istraživanju su sudjelovale tri žene različitih dobnih skupina, a teme intervjua su se odnosile na njihova sociodemografska obilježja prije, za vrijeme i nakon rata, te na njihovu reintegraciju u društvo. Razgovori su snimani putem mobilne aplikacije „diktafon“, a potom doslovno transkribirani. Za vrijeme čitanja istih, koncentrirale smo se na dijelove koji su odgovarali na unaprijed postavljena istraživačka pitanja, te je sukladno tome napravljena analiza i napisana interpretacija podataka.

Analizom prikupljenih podataka zaključile smo da su naše sudionice imale mirne i sređene živote prije samog rata, no kako to obično i biva kada je rat u pitanju, štošta se promijenilo.

Ipak, sve one se trude danas živjeti, koliko – toliko, normalnim životima. Sam rat im je bio težak i trauma koju su preživjele, no imale su podršku od svojih bliskih ljudi. Tražile su spas i mir na razne načine. Najviše im je pomogla Udruga Sunčica, nastala njihovim osnutkom. O njihovim iskustvima silovanja nismo razgovarale, s obzirom na težinu same traume.

6. LITERATURA

1. Ajduković, M. (1995). Djeca u ratu u Hrvatskoj. *Revija za socijalnu politiku*, 2(49): 295-304. DOI: <https://doi.org/10.3935/rsp.v2i4.501>
2. Benčić, A. (2017). Osobna sjećanja sudionika i sudionica Domovinskog rata. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 26(3): 341-362. DOI: <https://doi.org/10.5559/di.26.3.02>
3. Benčić Kužnar, A. (2020). Domovinski rat i rad sjećanja: od komunikacijskog prema kulturnom sjećanju. *Polemos: časopis za interdisciplinarna istraživanja rata i mira*, 23(47): 33-51. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/clanak/382249> [10.01.2023.]
4. Collins, R. (2009). *Violence: A Micro-sociological Theory*. Princeton: Princeton University Press.
5. Čačić Kumpes, J. (1992). Etničnost, rat i silovanje. *Migracijske i etničke teme*, 8(2): 95-104. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/clanak/187956> [10.01.2023.]
6. Degan, V.Đ. (2011). Odgovornost za zločin agresije u svim njezinim vidovima. *Rad Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Razred za društvene znanosti*, 48(510): 233–289. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/clanak/108197> [25.04.2023.]
7. Dedaković, M., Mirković-Nadž, A., Runtić, D. (2000). *Bitka za Vukovar*. Vinkovci: Neobična naklada.
8. Delaye, D. (2012). Problemi i pogreške Haškog suda. *Političke analize: tromjesečnik za hrvatsku i međunarodnu politiku*, 3(11): 46-50. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/clanak/209521> [10.01.2023.]
9. Dialsingh, I. (2008). FACE TO FACE INTERVIEWING. U Lavrakas, P. J. (ur.), *Encyclopedia of Survey Research Methods* (str. 259-261). Las Angeles, London, New Delhi, Washington DC: SAGE Publications. Dostupno na: https://books.google.hr/books?id=Lp_v7SrFL_sC&printsec=frontcover&dq=Encyclopedia+of+survey+research+Methods+PDF&hl=hr&sa=X∓redir_esc=y#v=onepage&q&f=false [10.01.2023.]
10. Fabijanić Gagro, S. (2010). Zločin silovanja u praksi Međunarodnog kaznenog tribunala za bivšu Jugoslaviju i Međunarodnog kaznenog tribunala za Ruandu. *Zbornik pravnog fakulteta u Zagrebu*, 60(6): 1309-1334. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/clanak/94410> [10.01.2023.]

11. Giddens, A. (1987). *The Nation-State and Violence: Volume Two of A Contemporary Critique of Historical Materialism*. California: University of California Press.
12. Jug, J. (2018). Odgovornost za štetu i naknada štete počinjene ratnim zločinom. *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, 39(1): 601-628.
13. Kopunović Legetin, S., Šota, S. (2019). Ratni zločini silovanja u Domovinskom ratu (1991-1995). *Nova prisutnost: časopis za intelektualna i duhovna pitanja*, 17(2): 229-248. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/clanak/324532> [10.01.2023.]
14. Malešević, S. (2010). *Sociologija rata i nasilja*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk.
15. Martinić Jerčić, N., Nazor, A. (2019). Ubojstva hrvatskih policajaca 2. svibnja 1991. – najava velikosrpske agresije na Hrvatsku. *Časopis za suvremenu povijest*, 50(1): 123-149. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/clanak/321805> [12.11.2023.]
16. Martinjak, D. (2003). Karakteristike počinitelja i žrtava, te situacija kaznenog djela silovanja. *Kriminologija i socijalna integracija: časopis za kriminologiju, penologiju i poremećaje u ponašanju*, 11(1): 93-104. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/clanak/145736> [10.01.2023.]
17. Meszaros, S. (2004). Ratno seksualno nasilje nad ženama i Međunarodni sud za ratne zločine počinjene na području bivše Jugoslavije: prostori disjunkcije. *Diskrepancija: studentski časopis za društveno-humanističke teme*, 5(9): 7-16. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/clanak/5734> [10.01.2023.]
18. Munivrana Vajda, M., Namačinski, M. (2016). Zločin protiv čovječnosti kao izraz državne politike. *Godišnjak Akademije pravnih znanosti Hrvatske*, VII(1): 142–185. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/164185> [25.04.2023.]
19. Nazor, A., Pušek, T. (2018). *Domovinski rat – Pregled političke i diplomatske povijesti*. Zagreb: Nakladni zavod Globus, Hrvatsko memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata.
20. Obradović, V., Poljak, I. (2011). Analiza kaznenih djela ratnih zločina s obilježjem terorizma. *Policija i sigurnost*, 20(4): 487-502. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/clanak/118438> [10.01.2023.]
21. Stanić, S., Mravak, K. (2012). Domovinski rat – ratna iskustva žena. *Polemos: časopis za interdisciplinarna istraživanja rata i mira*, 15(29): 11-32. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/clanak/136684> [10.01.2023.]

22. Tkalac Verčić, A., Sinčić Ćorić, D., Pološki Vokić, N. (2014). *Priručnik za metodologiju istraživanja u društvenim djelatnostima*. Zagreb: M.E.P. d.o.o.
23. Trbović, U. (1981). *Sociologija i marksizam*. Hrvatska: Narodne novine.
24. Žanić, M., Živić, D. (2016). Kultura i sjećanje na rat: Vukovarska bitka i njezini društveni odjeci. *Migracijske i etničke teme*, 32(2): 245-270. DOI: <https://doi.org/10.11567/met.32.2.4>
25. Živić, D. (2005.) „Demografija Hrvatske - aktualni demografski procesi“. *Diacovensia*, 15(1): 119-140. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/40157> [26.04.2023.]

7. PRILOZI

7.1. Protokol polustrukturiranog intervjua

SVEUČILIŠTE U SPLITU

FILOZOFSKI FAKULTET

Odsjek za sociologiju

Voditeljica intervjua: Gorana Maretić

Sugovornica:

Datum: _____

Mjesto: _____

Dobar dan i lijepi pozdrav! Htjela bih porazgovarati s Vama u vezi Vašeg iskustva Domovinskog rata i zločina počinjenog nad Vama te o Vašoj reintegraciji u društvo nakon istog. Unaprijed su pripremljene određene smjernice i teme razgovora, ali dotaknut ćemo ih se u onoj mjeri u kojoj Vi smatrate da su važne. Razgovor će se snimati pomoću mobilne aplikacije za snimanje zvuka. Sudjelovanje je dobrovoljno, a prikaz rezultata u potpunosti anonimna te Vaši osobni podaci kao što su ime i prezime neće biti nigdje korišteni. Zahvaljujem Vam se na pristanku za sudjelovanje u istraživanju koje provodimo u svrhu pisanja diplomskog rada.

1. Sociodemografska obilježja

- dob
- mjesto stanovanja
- obrazovanje
- religioznost
- politička orijentacija
- radni status
- ljubavni status
- članovi kućanstva

2. Život prije rata

- mjesto stanovanja
- ljubavni status
- obitelj
- okolina i društvo
- školovanje/posao

3. Iskustvo rata

- mjesto stanovanja za vrijeme rata
- izbjeglištvo
- obitelj za vrijeme rata

- ljubavni status za vrijeme rata
- okolina i društvo za vrijeme rata
- školovanje/posao za vrijeme rata
- sudjelovanje u ratu

4. Reintegracija u društvo

- osjećaji
- prihvaćanje od strane obitelji i prijatelja
- „povratak“ na posao
- život u istom gradu
- članstvo u udrugama

7.2. Obrazac informiranog pristanka

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

Odsjek za sociologiju

mentorica: izv. prof. dr. sc. Gorana Bandalović
e-mail: gbandalo@ffst.hr

studentica: Gorana Maretić
e-mail: gmaretic@ffst.hr

Poštovane,

u sklopu izrade diplomskog rada, pod mentorstvom izv. prof. dr. sc. Gorane Bandalović, provodim sociološko istraživanje o reintegraciji žena silovanih za vrijeme Domovinskog rata u Vukovaru. Cilj ovog istraživanja je ispitati reintegraciju žena u društvo. U svrhu prikupljanja podataka primijenile smo metodu polustrukturiranog intervjua. Za sugovornice u intervjuiima odabrane su žene žrtve silovanja u Domovinskom ratu. Unaprijed su pripremljene određene smjernice i teme razgovora, ali dotaknut ćemo ih se u onoj mjeri u kojoj Vi smatrate da su važne. Tijekom intervjua postavljat će Vam se pitanja o Vašem životu prije rata, za vrijeme rata i nakon rata.

Razgovor će se snimati pomoću diktafona (mobilne aplikacije za snimanje zvuka) i zatim transkribirati. Transkripti intervjua će biti uvršteni u konačan izvještaj, dok će se citati koristiti samo u svrhu ilustracije. Transkripte intervjua možete dobiti i na uvid. Vaše sudjelovanje u istraživanju je dobrovoljno i možete odustati u bilo kojem trenutku. Istraživački će rezultati biti korišteni isključivo u svrhe pisanja rada i bit će skupno predstavljani na njegovoj javnoj obrani.

Vaš identitet će biti poznat samo intervjuerki Gorani Maretić. Osobni podaci kao što su dob, stupanj obrazovanja, radni status, vjerski status te zanimanje neće biti objavljeni na način koji bi Vas mogao identificirati. Dobit ćete kodno ime tako da će Vaš identitet biti zaštićen i ne može ga se povezati s danim informacijama. Tijekom transkripcije sve informacije koje mogu utjecati na Vašu identifikaciju će biti anonimizirane. U slučaju korištenja citata, što je uobičajeno pri izvještavanju kod kvalitativnih istraživanja, koristit će se dodijeljeni kodni nazivi. Snimljeni intervjui će biti pohranjeni do transkripcije, nakon čega će se trajno izbrisati. Transkribirani intervjui i istraživački rezultati će biti pohranjeni na osobnom računalu do završetka pisanja diplomskog rada, osim u slučaju odustajanja od sudjelovanja u istraživanju te će biti dostupni isključivo intervjuerki Gorani Maretić i mentorici diplomskog (izv. dr. sc.

Gorani Bandalović), koje će sudjelovati u analizi intervjua. Vaši osobni podaci se neće dijeliti s nikakvim institucijama ili neovlaštenim osobama. Ako imate bilo kakvih pitanja ili nedoumica u bilo kojoj fazi ili nakon završetka, obratite se intervjuerki Gorani Maretić na gmaretic@ffst.hr i/ili Gorani Bandalović na gbandalo@ffst.hr. Daljnjim sudjelovanjem u istraživanju dajete svoj informirani pristanak na opisane postupke istraživanja. Hvala Vam na suradnji!

Hvala na suradnji!

Mjesto i datum: _____

Potpis: _____

7.3. Transkripti intervjua

Voditeljica intervjua: Gorana Maretić (I)

Sugovornik/-ca: Sugovornica 1 (S1)

Datum: 14.06.2024

Mjesto: telefonski poziv

I: Halo, dobar dan, poštovanje, Gorana pri telefonu. Recite mi jesam li dobila gospođu [REDACTED]?

S1: Jeste, poštovanje. Poštovanje, gospođo.

I: Gospođa [REDACTED] mi je dala vaš broj.

S1: Da, da, rekla sam ja da može da.

I: Eto, hvala vam puno unaprijed na vašem sudjelovanju. Naime, radi se pisanju mog diplomskog rada koji je zapravo na temu reintegracije žena koje su žrtve domovinskog rata. Svi podaci koji iznesete prilikom ovog razgovora su poznati samo isključivo meni. Tako da, što se tiče toga ne morate brinuti. Vaš identitet znam samo ja. Neće dugo trajati. Pa eto, kažem unaprijed vam još jedno. Zaista hvala što ste pristali na ovo.

S1: Pa kako ne bi vam pomogla kad je to životno pitanje. Vi mladi ste, budućnost Hrvatski. Pa trebalo bi nešto krenut nekako naprijed, drugačijim tijekom, bolje. Pa je, je, stvarno smo ono.

I: Za početak, možete li mi reći koliko godina imate trenutno?

S1: Sada 73 pune, i četvrta.

I: Mjesto stanovanja vam je?

S1: Dragotin, kod Đakova.

I: Obrazovanje?

S1: Osnovna škola, osmogodišnja.

I: Što se tiče religioznosti, smatrate li se religioznom osobom?

S1: Jako.

I: Recite mi, jeste rimokatolkinja?

S1: Da, Hrvatica sam.

I: Dobro. Što se tiče vaše političke orijentacije, ne morate imenovati stranku, naravno, ali jeste li više lijevo, desno, centar?

S1: Pa za sad mi se najviše Domovinski pokret sviđa, ali malo su me i oni razočarali. Ne znam kako će izaći, možda će to sve biti dobro, ali ovo drugo ništa.

I: Znači rekli bi za sebe da ste pretežito desno nastrojena, što se tiče politike. Radni status? Pretpostavit ću da ste u mirovini.

S1: U mirovini, da.

I: A bračni status?

S1: Pa trenutno živim sa, kako bi vam rekla, u vanbračnoj zajednici. Nismo vjenčani, ali sam naišla jako dobru osobu. Ostala sam, nažalost, bez stana, bez svega. Živjela sam 30 godina u braku, nije mi bilo dosta rata, nego je tako. Ostala sam bez svega.

I: Nažalost, ali bitno da ste si našli nekoga uz koga možete živjeti.

S1: Pa eto, molila sam se cijeli život svetom Antu, pa mi je poslao Antu. Jako dobrog čovjeka, samo mi to smeta, ne mogu se ispovjediti i pričestiti. Ali se duhovno pričešćujem i idem redovito na misu. Jer 10 godina sam bila u vježbama, duhovnim, u molitvenoj zajednici, tako da ja svoju vjeru ne dam. Sad sam bila u Međugorju 4 dana, baš onako produhovljena.

I: A recite mi, što se tiče članova kućanstva, znači živite samo vi i vaš..?

S1: Samo nas dvoje, samo nas dvoje.

I: Što se tiče vašeg života prije rata, znači tamo prije 90-ih, koje vam je tada bilo mjesto stanovanja?

S1: Vukovar.

I: Tada ste bili u braku, slobodna ili?

S1: U braku bila, da. 30 godina sam živjela u braku. Ja i suprug živjeli sami.

I: A recite mi što se tiče Vašeg društva i okoline za vrijeme rata? Jeste li se družili sa svima?

S1: Pa više sam se... Bilo je miješano, ali... Do 90-ih. A u 90-ih se je odvojilo. Jednostavno... Oni su išli svojim putem, a mi smo ih ostali u Vukovaru, nažalost.

I: Jeste li bili zaposleni?

S1: Da, radila sam u kombinatu Borovo.

I: Dobro. Zapravo, kada je započeo rat, jeste li ostali u Vukovaru, ili ste neko vrijeme ostali? Koje vam je tada bilo mjesto stanovanja?

S1: Cijelo vrijeme bilo u Vukovaru.

I: Znači niste izbjegli zapravo iz Vukovara?

S1: Nikada. Dok je trajao rat.

I: A recite mi, što se tiče vaše obitelji za vrijeme rata. Ostali ste samo vi i suprug, ili ste imali djecu tada?

S1: Djeca su mi bila u Zagrebu. Jedna u Zagrebu, jedna u Vukovaru. A suprug je bio u Vojvodini, ja sam sama bila u Vukovaru.

I: Dobro. Dakle, zapravo iza rata ste isto bili u braku, ili ste...

S1: Bila u braku, da. Bila sam u braku.

I: Tko vam je najviše činio zapravo vaše društvo za vrijeme rata? Jesu li to bili vaši susjedi, ili vaša obitelj, nekakvi prognanici, nažalost?

S1: Nisam imala nikoga, samo susjedi u zgradi, recimo. Družili smo se koliko smo mogli se družiti, jer morali smo. Nisam imala gdje spavala sam na drugom katu u zgradi. Jednostavno, pucalo se dan i noć. Nisi smio nigdje. Morali smo biti skupa. Mada je Srba bilo jako malo. Oni su svi otišli, većinom.

I: Recite mi što se tiče zapravo posla za vrijeme rata. Jeste li vi... Znači, rekli ste mi da ste radili u Borovu.

S1: Da.

I: Što se dogodilo zapravo s vašim poslom samim tokom rata?

S1: Dobili smo otkaz, jednostavno svi.

I: Tako da ste zapravo za vrijeme rata bili nezaposlena.

S1: Tako je, nezaposlena.

I: I recite mi, jeste li vi na iti jedan način, osim naravno što se nikako ne umanjuje vašom žrtvom, sudjelovali u ratu? Jeste li bili kao ispomoć nekom sanitetu možda ili...?

S1: Pa ne, ne, ne. Pomagala sam u zgradi kom je trebalo, recimo. Ali jako sam se bojala, nisam baš smila. Nisam bila junak za van.

I: Dobro, pa to je apsolutno, apsolutno razumljivo što se tiče toga. Recite mi, kakvi su osjećaji prevladavali u vama nakon završetka rata? Znači, jeste li osjećali nekako ono povjerenje prema samoj zajednici, prema ljudima?

S1: Prema svima, i ako sam bila ljuta na Hrvatsku. Nas je Hrvatska trebala zaštititi. To sam rekla i na sudu. Nas je Hrvatska trebala zaštititi.

I: Recite mi dalje, što se tiče prihvaćanja od strane obitelji i prijatelja, koji naravno znaju, nažalosst, za vašu situaciju. Jesu li vam oni bili podrška?

S1: Jako malo smo imali podrške. Jednostavno su nas ignorirali, posebno Vukovar i okolina. Mi smo bili tu, da ne kažem, ono najgore. Jako malo podrške je bilo. Jako, jako. Mi smo jedna drugu podršavali, koje smo to prošle. I onda smo se jako družile, međutim sve je to sada jednostavno. Svak je otišao svojim putem. Znae, čujemo se povremeno nas par, ali sve nekako ide u zaborav. Postali smo ljudi bez osjećaja.

I: Mislim da bi se tu i složila s vama.

S1: Jer ja se jako molim, svako večer. Ja, ujutro, večer, obavezno se molim, Krunicu. I uvijek se molim za neprijatelje. To dugo nisam mogla. Ali evo sad molim svako večer i jedan Oče Naš za sve neprijatelje. Jer ih ima jako puno danas u svijetu, u Hrvatskoj posebno. Vi nemate prijatelja. Ja sam se razočarala u mnoge ljude za koje sam mislila da su mi prijatelji, ali nisu. Na kraju sam vidjela da je Isus moj najveći prijatelj. I da mu mogu sve reći, da mu mogu i loše i dobro, a ljudima ne. Onda kad smo dobili novce, to je bio užas. Onda su nas tek mrzili. Žalospno, ali to je nula što smo dobili i što dobivamo. Šta smo prošli, ali to nije ništa.

I: A recite mi, znači nakon samog završetka rata, jeste li se vratili na neki posao? Odnosno, ne mora to nužno biti, naravno nije u Borovo, ali jeste li se vratili nekom radu?

S1: Poslije rata kad sam zarobljena sam u Vukovaru, onda sam završila u Sremskoj Mitrovici. Bila sam s doktoricom Bosanac u istoj sobi. Međutim, poslije sam otišla u Zagreb, pa u Čakovec kod moga brata. I onda sam, nažalost, vratila sam se u Vukovar suprugu, imala sam velike novce, meni su novci oteti, on bi mene ubio. Jednostavno sam imala pritisak da se vratim, on je ostao u Vukovaru, inače je Rusin. I onda, doktorica Bosanac, 1998. godine me zaposlila u bolnicu, radila sam 10 godina u kirurškoj ambulanti. To mi je bilo 10 najljepših godina. I s bolnice sam otišla u mirovinu.

I: I recite mi, vi sad živite u Dragutinu, dakle ne živite u istom gradu kao za vrijeme rata. Posjećujete li zapravo Vukovar?

S1: Da, kad god imam vremena, ja volim otići u moj grad. To je moj grad, bez obzira na patnje, na sve.

I: Recite mi, vežu li vas za Vukovar samo uspomene, ili i ljudi, i mjesto koje je? Imate li nekoga zbog koga posebno idete u Vukovar?

S1: Pa, imam par prijateljica zbog kojih idem, ali ja sam provela moje djetinjstvo, mladost. Jako mi je žao što nisam mogla dobiti stan, nitko mi nije htio pomoći. Ali Vukovar je dio mene, kako bi rekla. I najljepše i najružnije sam u njemu doživjela. Ali to je moj grad, nije meni grad kriv, krivi su ljudi. I sad moram reći, jako je teško, meni je žao Vukovara. Kad odem, ja sretnem par Vukovaraca, to su sve neki novi ljudi. Vukovarci su ili odselili, ili otišli u druge zemlje. Dakle, jako malo sretnem ljudi, ali imam, kažem, par prijateljica koje su mi, za koje sam vezana. I zbog kojih volim otići, oni meni dođu kad mogu.

I: Recite mi, kroz koje načine, ste lakše, ako je to i kako moguće, prebrodili tu traumu. Jeste li bili u neakvoj zakladi ili udruzi?

S1: Da, pa bili smo u Udruzi Sunčica, pa da nam nije bilo... Gospođe Marije Slišković, ja ne znam kako bi mi to... Ne znam na koji način bi mi to, kako bi vam to mogla reći, došle k sebi. Mi smo imali terapiju u Zagrebu,

svaki mjesec, dva puta mjesečno smo išle u Zagreb. I to nas je jako, jako podiglo, kako bi rekla. To mi je puno značilo da se maknem iz Vukovara. Jer su ljudi nas osuđivali i smijali nam se i svašta sam prošla. Ali ja moju vjeru i moje ponose ne dam za ništa. Nisam ja kriva, niti sam ja to htjela.

I: Pa naravno, naravno.

S1: Ja želim u moj grad uvijek otići, ponosno. A mnogi me ne mogu pogledati u oči. E, to je jako bitno, znate. I ja volim moju crkvu Svetog Filipa i Jakova, tamo sam provela. To je bio moj drugi dom. Jako puno sam bila u vjeri, u molitvi. Kažem, meni je vjera jako, jako. Najviše mi vjera pomogla. Ali i gospođa Marija Slišković. Onda nas je bilo, mi smo bile jako dobra ekipa. Ja, Snježana, Verica, pa jedna gospođa Ana. Pa mi smo bili jako vezane. Išli smo zajedno u Zagreb, spavali tamo, družili se. Obišli cijelu, ja sam obišla cijelu Hrvatsku. Ja i Snježana. I pokojna Đurđica, jer nažalost mnogi su već otišle, mlade. Ali mi smo obišle cijelu Hrvatsku. Ja sam svjedočila, pa evo možeš pogledat, misa mladih Osijek, Pater Hrvoje Mravar, svjedočila sam tamo. Bila sam dva puta u Svetoj zemlji. Dakle, da nije gospođa Marija Slišković i da nismo dobili ta primanja, to je nikad ne mogla. A eto, mnoge stvari. Jako sam puno putovala. Volim duhovna putovanja. To me jako čini sretnom i zadovoljnom. Ispuni me. Jer bez vjere ja ne mogu. Kako bi, ne bi se mogla izboriti.

I: Pa naravno, to je nešto što vas je zapravo i držalo cijelo to vrijeme.

S1: Cijelo vrijeme. Znači, ako vi nemate vjeru, te sve žene koje nemaju vjeru, ja znam, kod nas je bila jedna pravoslavka, ona nije mogla, nema vjeru, ona stalno ima problem. Sama sa sobom, s drugima, svađa se. Recimo, meni je to, meni je vjera bila na prvom mjestu. I normalno, voljela sam i to druženja i putovanje. Zaista, meni je to dalo oslonac za život dalje. Tko zna šta bi bilo, vjerujte. Ne znam, da li bi se mogla nositi. Ne znam. Jer mnogi odu, propiju se. Uvijek sam se molila, dragom Bogu, samo da me vodi putem svojim, da ne uđem u neko zlo. Jer čovjek u razočaranju može i piti i pušiti. Hvala Bogu, niti pijem, niti pušim, živim jednim, normalnim, lijepim životom. Nisam mogla zamisliti da ću ja u neku normalu doći. Jer prije sam jako sanjala i proganjalo je to mene. Hvala Bogu, sad ne sanjam. Jednostavno sam našla neki mir.

I: Evo, to je bilo moje zadnje pitanje. Ako imate još šta dodati na kraju, slobodno. Ako imate bilo kakav komentar ili vi pitanje za mene.

S1: Pa znaš šta, ja želim da vi mladi o tome pričate. To je tabu tema, oni to ne vole.

Čim se spomene, ja znam da je jedan tražio da nam se poveća mirovina, međutim odmah su to zaustavili, ne daju. Jer mi smo zadnja, kako vam rekla, jednostavno mi smo odbačeni. Mlade od svih. Jedina je bila gospođa Marija koja nas je vodila i govorila. Išli smo u sabor, 3-4 puta. I naš zakon kad je trebao biti, svi s HDZ-a su otišli. SDP nam je dao zakon. A nikad ih nisam voljela, vjerujte mi. Da nije SDP, a mi ne bi dobili zakon. To mi jako žao jer sam nekako vjerovala, imala povjerenja u HDZ-a, ali su me dosta razočarali. Gospođa Marija je plakala, to mi jako žao. Jer žena ženi treba biti podrška. Ti si iz Splita. Evo vidiš, Škveranke. Škveranke su uz nas, bile i ostale. Ja sam bila, mi smo imali kuću u Vukovaru. Ja sam ih dočekivala. Ja sam bila glavna i odgovorna za doček. Oni su dio nas, zato volim i Split. One su nam ostale vjerne uvijek. Jugana, Beba, ma sve. Znači, to uvijek moram naglasiti, ja njih ne mogu zaboraviti. Recimo, nikad nas nisu zaboravile. Znači, one su ostale dio nas, a mi dio njih. I kad god se šta događa, one su uz nas. Znači, uvijek.

I: Pa da, evo vidite, Split vas još uvijek nije zaboravio. Čak i mlađa generacija.

S1: Bila sam u Splitu, imali ja i Snježana sve. Bile u Splitu i to mi je nezaboravno. Ta promocija, to je bilo svjedočili smo ja i Snježana. Dakle, nigdje se nisam ljepše osjećala. Nigdje. Tako su nas primili. Tako su nas dočekali. To se vidjelo, da je bila i Doris Dragović, ali nije mogla pjevati. Toliko su nam ljubavi dali. To se osjećalo da smo mi, da su oni uz nas. Svi kompletno. Kompletno. Evo, ne zato što si ti Splita, nego to je istina.

I: Pa eto, drago mi je. Ja vam se još jednom od srca zaista zahvaljujem na Vašem sudjelovanju u ovome. Zaista mi mnogo znači. Evo, vi ste jedna od tri koja je omogućila meni da, evo ja se nadam u deveti mjesec, uspješno završim i diplomiram.

S1: Ja ću se moliti za tebe da ti to sve završiš i da uspiješ. I da budeš dio ove vlade, nekako da uspiješ kao mlada osoba. Eto, poželit ću ti od srca sve najbolje. Bilo kad šta ti treba, slobodno me nazovi. Ja sam uvijek tu.

I: Hvala vam puno, gospođu Ružice. I ja vama želim zaista sve najbolje. I da mi poživate jošhako dugo. Da vidite te promjene koje mi možemo napraviti.

S1: E, to bi voljela doživjeti. A Split? Mislim da se Split ne da. Split se ne da nikad. Jako teško. E, tako je. I ja sam uz vas i samo naprijed. Može. I ako poznate moje Škveranke, od srca i sve pozdravite.

I: Naravno, naravno.

S1: Ajde, lijepi pozdrav.

I: Također, bok bok.

S1: Ajde, bok bok.

Voditeljica intervjua: Gorana Maretić (I)

Sugovornik/-ca: Sugovornica 2 (S2)

Datum: 14.06.2024

Mjesto: telefonski poziv

I: Halo, dobar dan, poštovanje, Gorana pri telefonu. Recite mi jesam li dobila gospođu [REDACTED]?

S2: Jeste, poštovanje.

I: Gospođa [REDACTED] mi je dala vaš broj.

S2: Mhm, da. Rekla sam joj.

I: Eto, hvala vam puno unaprijed na vašem sudjelovanju. Naime, radi se pisanju mog diplomskog rada koji je zapravo na temu reintegracije žena koje su žrtve domovinskog rata. Svi podaci koji iznesete prilikom ovog razgovora su poznati samo isključivo meni. Tako da, što se tiče toga ne morate brinuti. Vaš identitet znam samo ja. Neće dugo trajati. Pa eto, kažem unaprijed vam još jedno. Zaista hvala što ste pristali na ovo.

S2: Ma nema na čemu, drago mi je da mogu pomoći.

I: Za početak, možete li mi reći koliko godina imate trenutno?

S2: 61 mi je godina.

I: Mjesto stanovanja vam je?

S2: Šarengrad, to Vam je pored Iloka.

I: Da, poznato mi je. A Vaše obrazovanje?

S2: Srednja stručna sprema, odnosno srednja poljoprivredna škola.

I: Što se tiče religioznosti, smatrate li se religioznom osobom?

S2: Vjernica sam, da, rimokatolkinja, ali ne slažem se sa svim crkvenim naukama.

I: Jasno. A što se tiče vaše političke orijentacije, ne morate imenovati stranku, naravno, ali jeste li više lijevo, desno, centar?

S2: Centar, centar.

I: Što se tiče Vašeg radnog statusa?

S2: U vojnoj mirovini sam.

I: A bračni status?

S2: Udana sam.

I: A recite mi, što se tiče članova kućanstva?

S2: Nas troje, ja, suprug i kćer.

I: Što se tiče vašeg života prije rata, znači tamo prije 90-ih, koje vam je tada bilo mjesto stanovanja?

S2: Bogdanovci.

I: Tada ste bili u braku, slobodna ili?

S2: Slobodna i neudana.

I: Što je bilo s Vašom obitelji prije rata? Jeste li živjeli zajedno?

S2: Živjela sam sama, znate. Radila sam na velikoj farmi gdje sam imala svoj smještaj. A kući su živjeli mama, brat i sestra.

I: A recite mi što se tiče Vašeg društva i okoline tada? Jeste li se družili sa svima?

S2: Pa znate, na toj farmi je bilo svih nas. Bilo je dosta i bosanaca isto, mješovito društvo, sve nacionalnosti.

I: A kada je započeo rat, gdje ste onda živjeli? Jeste li ostali na farmi?

S2: '91. sam bila na farmi, a '92. sam otišla u Vinkovce.

I: Znači niste bili u izbjeglištvu?

S2: Ne, nikada.

I: A recite mi, što se tiče vaše obitelji za vrijeme rata.

S2: Pa udala sam se '96. godine.

I: Tko vam je najviše činio zapravo vaše društvo za vrijeme rata?

S2: Pa vojska. Znate mi smo stalno bili zajedno tamo.

I: Dakle, Vi ste u ratu, osim Vaše žrtve, sudjelovali i kroz posao, odnosno vojsku?

S2: Da. Ja sam Vam u rat otišla sa sestrom. Nisam mogla samo sjedit i gledat i čekat.

I: Hvala Vam na tome. Recite mi, kakvi su osjećaji prevladavali u vama nakon završetka rata?

S2: Znate, ja sam vam '96. upoznala svog muža i to mi je najsretniji i najljepši trenutak. Mi smo vam se i upoznali u vojsci. Ali ja sam Vam se psihički razbolila kada se život, ako to mogu reći, vratio u normalu.

I: Recite mi dalje, što se tiče prihvaćanja od strane obitelji i prijatelja, jesu li vam oni bili podrška?

S2: Pa mužu sam rekla, znate. Prije nego što smo se vjenčali. Smatrala sam da treba znati. A mama nikad nije znala što se dogodilo, brat mi je poginuo u ratu i nisam željela da dodatno pati. Mislim da bi ju to.. Znate, nitko izvana nije znao što se meni dogodilo dok ja javno nisam izašla s tim..

I: A recite mi, znači nakon samog završetka rata, jeste li se dugo zadržali u vojsci?

S2: Još sam kratko radila u vojsci i umirovila sam se.

I: I recite mi, vi sad živite u Šarengradu, dakle ne živite u istom gradu kao za vrijeme rata. Posjećujete li zapravo Vinkovce i Vukovar?

S2: Pa gledajte, nemam u Vinkovcima što, rijetko odem, a Vukovar posjećujem, da.

I: Vežu li vas za Vukovar samo uspomene, ili i ljudi, i mjesto koje je? Imate li nekoga zbog koga posebno idete u Vukovar?

S2: Mnogo me vežu ljudi, najviše moja sestra koja živi tamo. Posjećujem je što češće mogu.

I: Recite mi, kroz koje načine, ste lakše, ako je to i kako moguće, prebrodili tu traumu. Jeste li bili u nekakvoj zakladi ili udruzi?

S2: Da, bila sam u Udruzi Sunčica. Ugasila se. Sada se povremeno uključim u neku udrugu ovdje oko mene, u blizini. Mnogo mi je pomoglo.

I: Evo, to je bilo moje zadnje pitanje. Ako imate još šta dodati na kraju, slobodno. Ako imate bilo kakav komentar ili vi pitanje za mene.

S2: Pa evo, savjetovala bih svima, bez obzira koji problem imaju, da potraže i prihvate pomoć. Ne može čovjek sam. Teško je to.

I: Istina, slažem se. Hvala vam puno, gospođo Ana. Želim Vam zaista sve najbolje.

S2: Nema na čemu, sretno s tim radom.

I: Hvala Vam. Lijep pozdrav.

S2: Ajde, lijepi pozdrav.

I: Bok bok.

Voditeljica intervjua: Gorana Maretić (I)

Sugovornik/-ca: Sugovornica 3 (S3)

Datum: 14.06.2024

Mjesto: Vukovar

I: Za početak, možete li mi reći koliko godina imate trenutno?

S3: 55

I: Mjesto stanovanja vam je?

S3: Vukovar

I: Vaše obrazovanje?

S3: Srednja stručna sprema

I: Religioznost?

S3: Rimokatolkinja.

I: Što se tiče Vašeg radnog statusa?

S3: U mirovini sam.

I: A bračni status?

S3: Udana sam.

I: A recite mi, što se tiče članova kućanstva?

S3: Suprug i kći.

I: Mjesto stanovanja prije rata?

S3: Vukovar.

I: Bračni status prije rata?

S3: Razvedena.

I: Obitelj prije rata?

S3: Roditelji, brat, sestra, sin.

I: Okolina i društvo?

S3: Kolegice na poslu.

I: Posao?

S3: Posao u Modatex-u.

I: Mjesto stanovanja za vrijeme rata?

S3: Vukovar

I: Izbjeglištvo?

S3: Zagreb

I: Obitelj za vrijeme rata?

S3: Suprug i sin

I: Bračni status za vrijeme rata?

S3: Udana.

I: Okolina i društvo za vrijeme rata?

S3: Ostali prognanici.

I: Školovanje/posao za vrijeme rata?

S3: 0

I: Sudjelovanje u ratu?

S3: Da.

I: Na koji način ste sudjelovali u ratu?

S3: Bila sam u sanitetu u Vukovaru i na položaju sam i zarobljena.

I: Osjećaji nakon rata?

S3: Otpor prema zajednici, nepovjerenje.

I: Prihvatanje od strane obitelji i prijatelja?

S3: Podrška.

I: Povratak na posao?

S3: Nisam se vratila na posao.

I: Život u istom gradu?

S3: Da.

I: Članstvo u udrugama?

S3: Osnovala sam udruhu „Sunčica“ koja nije dugo radila u Vukovaru. Prešla sam sa drugim ženama pod okriljem Zaklade „Sunčica“ u Zagrebu. Ista više ne radi jer je ugašena otkad Zagreb ima novog gradonačelnika.

I: Imate li što dodati za kraj?

S3: Za kraj bih rekla da nikome ne bih poželjela da prođe isto.

---

8. ZAVRŠNI DIO RADA

8.1. Sažetak

Rat predstavlja veliki problem u društvu, a sociologija rata istražuje uzroke, dinamiku i posljedice ratnih sukoba, kao i društvene, političke i ekonomske faktore koji utječu na ratovanje. Žrtva rata je svaka osoba koja iskusi i osjeti rat tokom svog života. Ipak, postoje mnogi kodeksi i pravila ratovanja kojih bi se trebale držati sve strane koje se nalaze u ratu. U Domovinskom ratu agresori nisu poštivali niti jedan kodeks rata ili pravilo. Mnogo ratnih zločina je počinjeno nad hrvatskim vojnicima i nad hrvatskim civilima. Svoju žrtvu su podnijele i žene silovane za vrijeme rata, a u ovom radu se istraživala njihova reintegracija u društvo nakon preživljene traume.

Pri provedbi istraživanja je korištena kvalitativna metodologija, točnije polustrukturirani intervjui te svrhovito (namjerno) uzorkovanje. Zbog osjetljivosti teme, sudjelovale su tri osobe (sudionice). Intervjui su provedeni od kraja lipnja 2024. godine do srpnja 2024. godine.

Analizom prikupljenih podataka zaključile smo da su naše sudionice imale mirne i sređene živote prije samog rata, no kako to obično i biva kada je rat u pitanju, štošta se promijenilo. Trauma koju su preživjele je iznimno teška, no imale su podršku od svojih bliskih ljudi. Neke su se vratile na posao, neke su se odmah umirovile, no njihovoj reintegraciji je najviše doprinijela Udruga Sunčica, nastala njihovim osnutkom. O njihovim iskustvima silovanja nismo razgovarale, s obzirom na težinu same traume.

Ključne riječi: *Domovinski rat, Vukovar, silovanje, žene, reintegracija*

8.2. Summary

War is a major problem in society, and the sociology of war investigates the causes, dynamics and consequences of war conflicts, as well as social, political and economic factors that influence warfare. A victim of war is any person who experiences and feels war during his life. However, there are many codes and rules of warfare that should be adhered to by all parties at war. In the Homeland War, the aggressors did not respect any code of war or rule. Many war crimes were committed against Croatian soldiers and Croatian civilians. Women who were raped during the war also made their sacrifice, and in this paper, their reintegration into society after surviving the trauma was investigated.

Qualitative methodology was used during the research, namely a semi-structured interview and purposive (intentional) sampling. Due to the sensitivity of the topic, three people (participants) participated. The interviews were conducted from the end of June 2024 to July 2024.

By analyzing the collected data, we concluded that our participants had peaceful and orderly lives before the war itself, but as it usually happens when it comes to war, a lot has changed. The trauma they survived was extremely difficult, but they had support from their close people. Some returned to work, some retired immediately, but the Sunčica Association, which was created by their foundation, contributed the most to their reintegration. We did not discuss their experiences of rape, given the severity of the trauma itself.

Key words: *Homeland war, Vukovar, rape, women, reintegration*

8.3. Bilješka o autorici

GORANA MARETIĆ rođena je u Splitu, 18.01.1997. U Solinu završava osnovnu školu te potom upisuje Prirodoslovnu školu u Splitu. Preddiplomski studij na Filozofskom fakultetu u Splitu – Odsjek za sociologiju upisuje 2019. godine, a uspješno završava 2022. godine na temu „Nasilje na radnom mjestu: stavovi zaposlenika u javnom i privatnom sektoru u gradu Splitu“ i stječe zvanje sveučilišne prvostupnice sociologije. Iste godine upisuje jednopredmetni diplomski studij sociologije na Filozofskom fakultetu u Splitu gdje je trenutno redovna studentica druge godine.

Tijekom petogodišnjeg studiranja, članica je studentske Udruge Imaginacija, te posljednje dvije godine i potpredsjednica iste. Isto tako, posljednje dvije godine obnaša dužnost studentske pravobraniteljice na Filozofskom fakultetu.

e-mail: gmaretic@ffst.hr

Izjava o pohrani i objavi ocjenskog rada
(završnog/diplomskog/specijalističkog/doktorskog rada - podcrtajte odgovarajuće)

Student/ica: GORANA MARETIĆ

Naslov rada: REINTEGRACIJA ŽENA SILOVANIH ZA VRIJEME

DONKINSEKOG RATA U VUKOVARU: SOCIOLOŠKO ISTRAŽIVANJE

Znanstveno područje i polje: DRUŠTVENE ZNANOSTI: SOCIOLOGIJA

Vrsta rada: DIPLOMSKI RAD

Mentor/ica rada (ime i prezime, akad. stupanj i zvanje):

Izv. prof. dr. sc. GORANA BANDALOVIĆ

Komentor/ica rada (ime i prezime, akad. stupanj i zvanje):

Članovi povjerenstva (ime i prezime, akad. stupanj i zvanje):

Izv. prof. dr. sc. IVANKA BUZOVIĆ

DR. SC. TONI POPOVIĆ, VIŠI ASISTENT

Izv. prof. dr. sc. GORANA BANDALOVIĆ

Ovom izjavom potvrđujem da sam autor/autorica predanog ocjenskog rada (završnog/diplomskog/specijalističkog/doktorskog rada - zaokružite odgovarajuće) i da sadržaj njegove elektroničke inačice u potpunosti odgovara sadržaju obranjenog i nakon obrane uredenog rada.

Kao autor izjavljujem da se slažem da se moj ocjenski rad, bez naknade, trajno javno objavi u otvorenom pristupu u Digitalnom repozitoriju Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Splitu i repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama Zakona o visokom obrazovanju i znanstvenoj djelatnosti (NN br. 119/22).

Split, 28.08.2024.

Potpis studenta/studentice: Maretić

Napomena:

U slučaju potrebe ograničavanja pristupa ocjenskom radu sukladno odredbama Zakona o autorskom pravu i srodnim pravima (111/21), podnosi se obrazloženi zahtjev dekanici Filozofskog fakulteta u Splitu.

Obrazac A.

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja GORANA MARETIĆ, kao pristupnik/pristupnica za stjecanje zvanja sveučilišnog/e magistra/magistrice SOCIOLOGIJE, izjavljujem da je ovaj diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitoga rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio diplomskoga rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga diplomskoga rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, 28.08.2024.

Potpis *kuarčić*